

OULU

Oulu Capital
of Northern
Scandinavia

Oulun pilotti –
hakemus ja toimintasuunnitelma
alaikäisiin kohdistuvien
seksuaalirikosten ehkäisemiseksi
2019–2020

Oulun kaupunki
7.2.2019

Yhteenveto

Oulussa tuli joulukuussa 2018 ilmi alaikäisiin tyttöihin kohdistuneiden seksuaalirikosten sarja. Oululle luvattiin ministeriöstä rahoitusta seksuaalirikoksia ehkäiseviin toimiin. Toimintasuunnitelmassa kuvataan alaikäisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia kansallisella tasolla, Oulun tilannekuvaus sekä seksuaalirikoksia ehkäisevät toimet Oulun kaupungin palveluissa. Suunnitelmassa kuvataan seksuaalirikoksen uhrin ja perheen tuen palvelut ja viranomaisyhteistyö seksuaalirikostapauksissa. Oulun pilotin keskeisin tavoite on seksuaalirikosten ehkäiseminen ja vähentäminen, johon pyritään kuuden kehittämistoimenpiteen avulla. Toimintasuunnitelma vuosille 2019–2020 sisältää toimenpiteiden arvioinnin ja viestinnän tavoitteet. Toimenpiteiden kustannukset ovat yhteensä 2 328 000 euroa.

Vanhemmuuden tukeminen lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksessa. Keskeisin lasta ja nuorta seksuaalirikoksilta suojaava tekijä on ymmärtävä ja huomaava vanhemman huolenpito. Vanhemmuuden tukemiseksi kotona, kouluissa, kaikissa kohtaamispaikoissa ja viranomaisverkostoissa vahvistetaan myönteistä lapsi-aikuisen-suhdetta jakamalla tietoa, järjestämällä ohjausta, neuvontaa ja alueellisia koulutuksia. Vanhemmat ja alueen toimijat sopivat yhdessä kasvua ja kehitystä suojaavien rajojen ja sopimusten tekemisestä ja sitoutumisesta niihin.

Koulutuksen ja osaamisen vahvistaminen seksuaalirikosten ehkäisemiseksi. Lasten ja nuorten parissa työskenteleville järjestetään koulutusta seksuaalirikoksien tunnistamiseksi ja niihin puuttumiseksi. Lisäksi koulutuksissa annetaan tietoa riskeistä, ammatillisesta tuesta ja toimintamalleista seksuaalirikosten ehkäisemiseksi. Seksuaalirikosten uhrien kanssa työskenteleville järjestetään ammatillista lisäkoulutusta auttamistyön tukemiseksi.

Lasten ja nuorten psykososiaalisen tuen vahvistaminen. Perustetaan psykososiaalisen tuen liikkuva interventioryhmä. Työryhmä jalkautuu häirintätilanteisiin tai kriisityötä edellyttäviin kriisi- ja uhkatilanteisiin sekä antaa ennaltaehkäisevää tukea lapsille ja nuorille, joiden tilanteesta herää huoli. Työryhmä antaa tarpeen mukaan konsultaatiota sekä koulutusta varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle.

Monialainen toimintamalli nuorten kohtaamiseen vapaa-ajalla. Perustetaan uudenlainen nuorten kohtaamispaikka, jossa toimivat nuorten parissa työskentelevät kaupungin eri toimijat, mm. nuoriso-, mielenterveys- ja päihdepalvelut, seurakunnat ja järjestöt. Uusi toimintamalli suunnitellaan yhdessä nuorten ja eri toimijoiden kanssa. Toimintaan kuuluu seksuaaliterveysneuvonta sekä nuorten kohtaaminen verkossa. Nuoria aktivoidaan kehittämään ratkaisuja somen turvalliseen käyttöön.

Nuorten itsetunnon vahvistaminen – tarinoita Oulusta nuorten kertomana. Toteutetaan yhdessä yläkoululaisten kanssa media- ja koulutusinterventio, jonka tuloksena syntyvät esitykset julkaistaan videoina paikallisissa ensi-illoissa ja mediassa. Interventio auttaa ehkäisemään vihapuhetta ja vahvistaa luottamusta yhteisössä. Se lisää nuorten osallisuutta ja kykyä toimia median kanssa.

Seksuaalirikoksiin syyllistymisen ehkäisy. Seksuaalirikoksiin syyllistymistä ehkäistään vahvistamalla monialaista viranomaisyhteistyötä ja tehostamalla kotouttamista tukevia toimia. Toimenpiteillä pyritään ehkäisemään sekä kantasuomalaisien että maahanmuuttajien tekemiä seksuaalirikoksia.

Oulussa, 7.2.2019

Päivi Laajala
Kaupunginjohtaja

Kirsti Ylitalo-Katajisto
Hyvinvointijohtaja

Mika Penttilä
Sivistys- ja kulttuurijohtaja

Sammanfattning

I december 2018 uppdagades en rad misstänkta fall av sexualbrott som drabbat minderåriga flickor i Uleåborg. Uleåborg lovades finansiering från ministeriet för insatser för att förebygga sexuella övergrepp. I handlingsplanen beskrivs sexuella övergrepp mot minderåriga som fenomen och situationen i Uleåborg i ljuset av statistik samt hurdana förebyggande insatser det finns inom Uleåborgs stads tjänster. Planen innehåller även information om stödtjänster för brottsoffer och dennes familj samt beskriver myndighetssamarbete beträffande sexuella övergrepp. Pilotstudiens viktigaste mål är att förebygga och minska sexuella övergrepp i Uleåborg, något som man strävar till genom sex utvecklingsåtgärder. Handlingsplanen innehåller även mål för utvärdering av utvecklingsåtgärder och kommunikation. Kostnaden för handlingsplanen beräknas till 2 328 000 euro.

Stöda föräldraskapet kring sexualfostran av barn och ungdomar. Den viktigaste faktorn när det gäller att skydda barn och ungdomar från sexuella övergrepp är förstående och hänsynsfull omsorg av en förälder. I syfte att stödja föräldraskap hemma, i skolor, på alla mötesplatser och i myndighetsnätverk stärks den positiva barn-vuxen-relationen genom att dela information, organisera handledning, rådgivning och regionala utbildningar. Föräldrar och aktörer i regionen kommer tillsammans överens om gränser som skyddar barnets tillväxt och utveckling samt förbinder sig vid dessa.

Stärka utbildning och kompetens för att förhindra sexuella övergrepp. Personer som arbetar med barn och ungdomar ordnas utbildning för att identifiera och ingripa mot sexuella övergrepp. I utbildningar ges även information om risker, professionellt stöd och verksamhetsmodeller för att förebygga sexuella övergrepp. För de som arbetar med brottsoffer erbjuds kompletterande yrkesutbildning som stöd i hjälparbetet.

Stärka det psykosociala stödet för barn och ungdomar. En mobil interventionsgrupp för psykosocialt stöd inrättas. Arbetsgruppen tar del av problemsituationer eller kris- och hotsituationer som förutsätter krisarbete samt ger förebyggande stöd för utsatta barn och unga. Arbetsgruppen bistår vid behov med konsultationshjälp samt utbildning för de som jobbar med småbarnspedagogik, i skolor och vid olika läroverk.

Införa ett tvärvetenskapligt tillvägagångssätt för att möta unga på fritiden. En ny typ av mötesplats för ungdomar inrättas där stadens olika aktörer som arbetar med ungdomar medverkar, bl.a. ungdomstjänster och missbrukarvård, församlingar och organisationer, t.ex. Walkers. Den nya verksamhetsmodellen utvecklas i samråd med ungdomar och olika aktörer. I verksamheten ingår rådgivning om sexuell hälsa samt möten med unga på nätet. Ungdomar uppmuntras att komma med egna lösningar på hur man kan röra sig tryggt i sociala medier på nätet.

Stärka ungas självkänsla — berättelser från Uleåborg berättade av unga. En medial och pedagogisk intervention genomförs med högstadielärover. Framställningar som kommer till som ett resultat av interventionen publiceras som videoklipp i lokala premiärer och i medier. Interventionen kommer att bidra till att förhindra hatretorik och stärka tilliten i samhället. Det ökar ungdomars deltagande och gör att de är bättre rustade att möta medierna.

Förebygga sexualbrott. Sexualbrott förebyggs genom att det nuvarande tvärssektoriella samarbetet stärks och integrationsfrämjande insatser effektiveras. Insatserna bidrar till att minska på sexualbrott som begås av infödda finländare eller invandrare.

Summary

In December 2018, the Police informed about a series of sexual offences towards under-aged girls living in Oulu. The events did not go unnoticed by state officials, and the Ministry of Finance promised to fund the City of Oulu in sexual offence prevention. The procedure plan includes a description of the sexual offences towards under-aged children as a phenomenon, and the situation in Oulu in the light of statistics, as well as the preventive measures the services of the City of Oulu provide. The plan lists also the services offered to sexual offence victims and their families, and describes the cooperation between officials. The most central aim of the pilot is to prevent and decrease the number of sexual offences by six development procedures as follows. The procedure plan includes also the aims of communication and the evaluation of the developmental actions. The costs of carrying out the plan will be EUR 2,328,000 in total.

Support parents in sexual education of children and the young. The most essential factor in preventing children and the young from sexual offences is an attentive and understanding parental care. To support parenting and building positive child-adult-relationships, schools and officials will distribute information, organise guidance, counselling and regional training at schools, meeting places, and through official networks. Parents and regional operators will together agree on the protection of the growth and development of children and the young by defining boundaries, making agreements, and committing to follow them.

Enrich education on and knowledge about sexual offence prevention. People working with children and the young will be trained to recognize and intervene in sexual offences. Additionally, the training will inform them about the risks, professional support, and operations of sexual offence prevention. To support people who work with victims of sexual offences, additional vocational training will be offered to support them in their work.

Fortify the psychosocial support for children and the young. A mobile intervention group for psychosocial support will be formed. The group will both do crisis work as well as provide pre-emptive support for those children and youngsters whose situation raises concerns. The group will provide professional consultation and education for the staff of early childhood education, schools and other educational institutions.

Provide a multisectoral operation model for communicating with the young. A meeting place for the young will be set up, in which a variety of service providers, such as youth services, parishes, and organisations, will work. The meeting place will not be similar to the traditional youth facilities; the aim is to develop, in close collaboration with the young and service providers, new ways of operating. The operations will also include sexual education and counselling, meeting the young online, and guidance on appropriate social media behaviour. The young will be encouraged in developing new solutions on how to safely use the social media.

Improve the self-esteem of the young – stories from Oulu told by the young. This procedure will include carrying out, together with pupils of lower secondary schools, a media and education intervention. The materials created during the intervention will be published as videos and shown in local premieres and the media. The intervention will help to reassert the trust in and within our community, as well as prevent hate speech. It will also support pupils participating and working with the media.

Prevent sexual offences. The existing multisectoral co-operation models will be developed and the current integration methods will be enhanced. These operations will prevent both the Finland-born citizens and immigrants from performing sexual offences in the future.

1	Johdanto	6
2	Alaikäisiin kohdistuvat seksuaalirikokset Suomessa	8
2.1	Lapsiin ja nuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset	8
2.2	Vuonna 2018 ilmi tulleet seksuaalirikokset Oulussa	9
2.3	Seksuaalinen häirintä ja väkivalta kouluterveyskyselyn 2017 tulosten valossa	10
3	Kaupungin strategiset linjaukset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi	12
3.1	Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät monialaiset toimintamallit	12
	Verkostomainen perhekeskeinen toimintamalli	12
	Hyvinvointineuvola	12
	Hyvinvointipäiväkoti	12
	Hyvinvointikoulu	13
	Byströmin nuorten palvelut	13
	Lapset puheeksi -menetelmä	13
3.2	Seksuaalirikoksia ehkäisevät toimet sivistys- ja kulttuuripalveluissa, hyvinvointipalveluissa sekä yhteistyöhankkeissa	14
	Koulut ja oppilaitokset	14
	Kouluterveydenhuolto	14
	Opiskeluterveydenhuolto	14
	Nuorisopalvelut	15
	Sosiaalipalvelut	15
	Terveyspalvelut	15
	Mielenterveyspalvelut	15
	Maahanmuuttajien terveyspalvelut	15
	Yhteistyöhankkeet	16
3.3	Osallisuus ja turvallisuus	16
3.4	Lasten ja nuorten hoito ja tukipalvelut sekä perheiden tuki lapseen tai nuoreen kohdistuvissa seksuaalirikoksissa	17
	Seksuaalirikoksen alaikäisen uhrin hoitopolku	17
	Lastensuojelu ja muut sosiaalipalvelut	17
	Monialainen yhteistyö seksuaalirikostapauksissa	18
	Yhteistyö poliisin kanssa	18
	Väyke – viranomaisyhteistyö seksuaaliväkivallan ehkäisemiseksi	18
4	Oulun pilotti – esitettävät toimenpiteet seksuaalirikosten ehkäisemiseksi	19
4.1	Vanhemmuuden tukeminen lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksessa	19
	Myönteisen kasvatus- ja kohtaamisajattelun vahvistaminen	20
	Turvallinen kasvuympäristö	20
	Lasten ja perheiden perustarpeiden turvaaminen	20
	Nykyisten vanhemmuutta tukevien toimintamallien hyödyntäminen ja kehittäminen	20
	Oululaisen toimintamallin käytännön toteutus	21
4.2	Koulutuksen ja osaamisen vahvistaminen seksuaalirikosten ehkäisemiseksi	21
	Media- ja turvataitokoulutukset	21
	Nuorisotyön täydennyskoulutus	22
	Kriisi- ja traumatyön koulutukset	22
	Henkilöstön työnohjaus	22
4.3	Lasten ja nuorten psykososiaalisen tuen vahvistaminen	22
4.4	Monialainen toimintamalli nuorten kohtaamiseen vapaa-ajalla	23
4.5	Nuorten itsetunnon vahvistaminen – tarinoita Oulusta nuorten kertomana	25
4.6	Seksuaalirikoksiin syyllistymisen ehkäisy	25
	Seksuaalirikoskäyttäytymistä ehkäisevät toimenpiteet	25
	Kotouttamista tukevat toimenpiteet	27
4.7	Toimintasuunnitelman kokonaiskustannukset	29
5	Arviointi ja viestintä	30
6	Lähteet	31

1 Johdanto

Oulussa tuli joulukuussa 2018 ilmi alaikäisiin tyttöihin kohdistuneiden seksuaalirikosten sarja. Asian saama julkisuus on vaikuttanut kaupungin yleiseen ilmapiiriin ja lisännyt turvattomuuden tunnetta. Asia huomioitiin valtakunnan päätöksenteon tasolla, ja eri ministerit lupasivat Oululle rahoitusta seksuaalirikoksia ehkäiseviin toimiin. Pääministeri Juha Sipilä, sisäministeri Kai Mykkänen ja sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Mattila vierailivat Oulussa tutustumassa tilanteeseen lauantaina 12.1.2019.

Toimintasuunnitelmaa valmistelemaan perustettiin sivistys- ja kulttuuripalveluiden ja hyvinvointipalveluiden asiantuntijoista koostuva työryhmä kaupunginjohtajan toimeksiannosta. Aikaa toimintasuunnitelman tekemiseen annettiin 2–3 viikkoa. Työryhmää johtaa hyvinvointijohtaja Kirsti Ylitalo-Katajisto.

Työryhmään kuuluvat

Mika Penttilä, sivistys- ja kulttuurijohtaja

Pekka Fredriksson, lukiojohtaja, sivistys- ja kulttuuripalvelut

Marjut Nurmivuori, perusopetus- ja nuorisajohtaja, sivistys- ja kulttuuripalvelut

Arja Heikkinen, sosiaalijohtaja, hyvinvointipalvelut

Marjo Kiviniemi, palvelupäällikkö, hyvinvointipalvelut

Tuula Takalo, oppilashuollon palvelupäällikkö, sivistys- ja kulttuuripalvelut

Jari Haapalainen, rehtori/valmiuspäällikkö, sivistys- ja kulttuuripalvelut

Ritva Kuorilehto, palvelupäällikkö, hyvinvointipalvelut

Arto Willman, hyvinvointipäällikkö, sivistys- ja kulttuuripalvelut

Sirpa Rytty, asiantuntija, hyvinvointipalvelut, työryhmän sihteeri

Laura Paloheimo, tiedottaja, hyvinvointipalvelut

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti kokoontunut 14.1., 17.1., 22.1. ja 25.1. Yhteistyökokouksia ja yhteydenpitoja on käyty eri tahojen kanssa, kuten poliisin, seurakunnan ja nuorisotyöntekijöiden (mm. Walkers), Oulun nuorten edustajiston ONE:n, vastaanottokeskuksen, ELY-keskuksen, TE-keskuksen, sairaanhoitopiiriin, oppilaitosten, yliopiston, yritysten, Business Oulun, järjestöjen ja hanketyöntekijöiden (mm. Vamos). On myös huomioitu yksittäisen kansalaisten yhteydenotot. Lisäksi alatyöryhmät ovat kokoontuneet ja kuulleet eri alojen asiantuntijoita. Työryhmä on tehnyt tilannekuvaa, huomionnut uhrien ja heidän läheistensä hoidon ja tuen tarpeen ja aloittanut välittömät toimenpiteet kouluarjen rauhoittamiseksi sekä vanhempien ja opettajien tiedottamiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden resurssia lisättiin sekä oppilashuollon työpanosta kohdennettiin nuorten matalan kynnyksen vastaanotto toimintaan kouluille. Työryhmä on tiedottanut tehdyistä toimenpiteistä eri kanavissa. Ohjeet seksuaaliseen häirintään puuttumisesta ja turvallisesta some-käyttäytymisestä on jaettu kouluille ja vanhemmille.

Tilannekuvan perusteella teemoitettiin toimintasuunnitelmaan nostettavat asiat ja näiden perusteella muodostettiin työryhmät ja vastuuhenkilöt.

1. Psykososiaalinen tuki (Tuula Takalo ja Marjo Kiviniemi)
2. Turva- ja mediataitojen vahvistaminen (Jari Haapalainen ja Marjut Nurmivuori)
3. Yhteisöllinen työ ja turvallisuudentunteen vahvistaminen (Marjut Nurmivuori, Ritva Kuorilehto ja Arja Heikkinen)
4. Asiantuntijakonsultaatio henkilöstölle (Tuula Takalo)
5. Kotouttaminen (Arja Heikkinen ja Panu Kela)
6. Tutkimusta (ilmiö ja arviointi), koulutusta ja osaamista koskeva suunnitelma (Mika Penttilä, Marjut Nurmivuori)

Hakemusta ovat koonneet hyvinvointipäällikkö Arto Willman, asiantuntija Sirpa Rytty ja tiedottaja Laura Paloheimo. Asiantuntijana on hyödynnetty erikoislääkäri Tiina Tenhusta Oulun yliopistollisen sairaalan lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksiköstä.

Ohjeistuksena alaikäisiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisevälle valmistelutyölle olivat seuraavat näkemykset:

- Aihekokonaisuutta tarkastellaan alueellisen perhekeskeisen toimintamallin mukaisesti lapsen/nuoren, vanhempien ja nuoren toimintaympäristö huomioiden
- Mietitään, millä tavalla alueellinen yhteisötoiminta nivoutuu kokonaisuuteen
- Enintään viisi konkreettista toimenpidettä – uusi tapa toimia, toimintamallin kuvaus ja tavoiteltu vaikutus (seksuaalirikosten väheneminen, nuorten hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen)
- Toiminnan kannalta tarvittavat kumppanuudet

Tässä toimintasuunnitelmassa kuvataan aluksi alaikäisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ilmiönä ja Oulun tilannetta tilastojen valossa. Luvussa 3 kerrotaan, miten lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen on huomioitu kaupungin strategisella tasolla ja miten seksuaalirikosten ehkäisy sisältyy olemassa oleviin toiminta- ja yhteistyömalleihin. Lisäksi kuvataan seksuaalirikoksia ehkäisevät toimet perustason palveluissa. Luvussa 3 käydään myös läpi seksuaalirikoksen uhrin ja perheen tuen palvelut ja viranomaisyhteistyö seksuaalirikostapauksissa. Lukuun 4 on koottu toiminnan kehittämistavoitteet, joista tärkein on seksuaalirikosten vähentäminen. Luvussa on esitetty tavoitteista johdetut kehittämiskohteet ja toimenpiteet, joita ovat:

1. Vanhemmuuden tukeminen lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksessa
2. Koulutuksen ja osaamisen vahvistaminen seksuaalirikosten ehkäisemiseksi
3. Lasten ja nuorten psykososiaalisen tuen vahvistaminen
4. Monialainen toimintamalli nuorten kohtaamiseen vapaa-ajalla
5. Nuorten itsetunnon vahvistaminen – tarinoita Oulusta nuorten kertomana
6. Seksuaalirikoksiin syyllistymisen ehkäisy.

Hakemus sisältää myös toimenpiteiden arvioinnin suunnitelman ja viestinnän tavoitteet.

Yhteistyökumppaneilta, kuten järjestöiltä, seurakunnalta, julkisilta toimijoilta ja yksityisiltä, on tullut runsaasti eri sisältöisiä esityksiä seksuaalirikosten ehkäisemisen toimenpiteiksi. Suunnitelman toimeenpanossa hyödynnetään näitä toimenpide-ehdotuksia. Yhteistyökumppaneiden avulla täydennetään ja syvennetään valittujen kehittämiskokonaisuuksien toteuttamista.

2 Alaikäisiin kohdistuvat seksuaalirikokset Suomessa

Seksuaalirikoksiksi määritellään Suomen rikoslaisissa useita eri rikosnimikkeitä. Seksuaalirikoksiin kuuluvat raiskaukset, lapsiin kohdistuvat seksuaalisen hyväksikäytöt ja seksikauppaan liittyvät rikokset. Lisäksi rangaistaviksi on säädetty erilaiset sukupuolisiveellisyteen liittyvät rikkomukset, kuten lapsipornon levittäminen ja hallussapito, sekä vuonna 2014 uudeksi rikosnimikkeeksi lisätty seksuaalinen ahdistelu.

2.1 Lapsiin ja nuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Suomen laki kieltää sukupuoliyhteydessä olemisen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Ankarimmin rangaistava tekemuoto on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Huomattava osa lapsiin ja nuoriin kohdistuvista seksuaalirikoksista jää selvittämättä rikosten arkaluontoisuuden takia. Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on vuosina 1980–2016 kasvanut selvästi. Ilmiö sinänsä ei ole kuitenkaan kasvanut, vaan viranomaistoiminnan tehostuminen on lisännyt kiinnijäämisen riskiä, vaikkakin samalla internetin yleistymisen on lisännyt hyväksikäytön mahdollisuuksia. Tilastoitujen hyväksikäyttöjen määrät voivat vuosittain vaihdella paljon myös sen takia, että ilmi voi tulla rikossarjoja, joiden kirjaamiskäytännöt ovat vaihtelevia.

Rikoslaki asettaa seksuaalisen kanssakäymisen suojaikärajaksi 16 vuotta. Tätä nuoremman kanssa käytä seksuaalinen kanssakäyminen katsotaan lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Säännöksen on tarkoitus suojata lapsia, ei välttämättä rajoittaa nuorten keskinäistä seksuaalielämää. Rikoslaki ei estä kahta 15-vuotiasta harrastamasta seksiä keskenään. Yleisesti on katsottu, että mikäli kaksi nuorta ovat suhteellisen saman ikäisiä ei asiaa arvioida rikosoikeudellisesti. Säännöksen tavoitteena on suojata lapsia ennen kaikkea vanhemman henkilön seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Valtaosa hyväksikäytöistä koetaan 13–16-vuotiaana. Noin 90 prosenttia hyväksikäyttöjen uhreista on tyttöjä. Kiinni jääneistä tekijöistä suurin osa, noin 98 prosenttia, on miehiä. Noin puolet hyväksikäyttäjistä on uhrille jollain tasolla tuttuja, noin joka viides on uhrin oma perheenjäsen. Tekijä on uhrille täysin tuntematon noin neljäsosassa tapauksista. (1)

Seksuaalirikoksesta on rikoslainsäädännössä luvussa 20 useita erilaisia määritelmiä. Seksuaalirikos on rikoslaisissa määritelty teoksi, joka loukkaa henkilön itsemääräämisoikeutta tai lapsen normaalia kehitystä. Lapsen normaalia kehitystä loukkaavana tekona pidetään alaikäisiin kohdistuvia seksuaalisia tekoja sekä seksuaalipalvelujen ostamista alaikäiseltä. Seksuaalisen materiaalin näyttäminen nuorelle tai seksuaalisen materiaalin ottaminen hänestä tai tällaisen materiaalin hallussapito on seksuaalirikos. Seksuaalirikokseksi luokitellaan myös alaikäisen houkutteleva em. tekoihin.

Seksuaalirikos voi tapahtua kasvokkain, kännykällä tai internetissä. Sosiaalisessa mediassa tapahtuvat seksuaalirikokset ovat piilorikollisuutta, johon on hankala päästä käsiksi. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset tulevat harvoin ilmi. Suomalaisen lapsiuhritutkimuksen (2) mukaan 80 % lapsista oli ilmoittanut kertoneensa jollekin hyväksikäyttökokemuksestaan, useimmiten kaverille. Vain 26 % oliertonut aikuiselle ja vielä harvempi viranomaiselle (12 %). Yleisin syy siihen, miksei tapahtuneesta ollut kerrottu, oli ollut se, ettei henkilö ollut ajatellut tapahtuvan olleen tarpeeksi vakavaa tai ettei henkilö itse pitänyt tapahtumaa seksuaalisena hyväksikäyttönä. Vain harva oli ilmoittanut rohkeuden puutteen estäneen kertomisen (14 %). Tutkijoiden mukaan tulokset korostavat sekä lasten että aikuisten turvallisuuskoulutuksen tarvetta. (3)

Ammattilaisten on toisaalta vaikea ottaa asiaa puheeksi aiheen arkaluonteisuuden ja asian herättämän ahdistuksen vuoksi. Puheeksi ottoa voi vaikeuttaa myös osaamisen puute. Ammattilaisten asenteiden muokkaaminen vaatii laaja-alaista koulutuksen lisäämistä. Lisäksi tarvitaan myös työnohjausta.

Paljastuneet tapaukset ja siitä seurannut julkisuus voivat lisätä piilossa olevien lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ilmituloa.

Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen lapsuudessa tai nuoruudessa voi vaikuttaa haitallisesti nuoren psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen terveyteen ja hyvinvointiin erityisesti käyttäytymisen, seksuaali- ja lisääntymisterveyden alueella. Haittavaikutukset voivat ilmetä välittömästi tai pitkän ajan kuluessa. Tästä syystä apua on syytä olla tarjolla sekä akuutissa kriisitilanteessa että myöhemmin.

Istanbulin sopimus eli Euroopan neuvoston yleissopimus velvoittaa sopijamaita ryhtymään konkreettisiin toimenpiteisiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 2015. Sopimuksessa on myös seksuaalisen häirinnän kieltämistä koskeva velvoite. Suomessa sopimusta sovelletaan myös poikiin ja miehiin.

Sopimus edellyttää perustamaan maahan matalan kynnyksen tukikeskuksia seksuaalisen väkivallan uhreille. Suomessa Seksuaalisen väkivallan uhrien tukikeskus Seri toimii tällä hetkellä Helsingin Naistenklinikan yhteydessä. Samanlaisia tukikeskuksia on tarkoitus perustaa myöhemmin muillekin paikkakunnille, myös Ouluun.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lasten oikeuksien yleissopimus (60/1991) artikla 19 velvoittaa Suomea suojelemaan lasta ja nuorta kaikelta huonolta kohtelulta tai seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Rikosuhridirektiivi (2012/29/EU) velvoittaa uhrin suojeluun, sensitiiviseen kohteluun ja ohjaamaan uhrin tarpeenmukaisiin tukipalveluihin.

Suomessa on ollut vuodesta 2013 voimassa Käypä Hoito -suositus Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkimisesta. Suosituksen tavoitteena on edistää ja kehittää hyvää käytäntöä lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn kohtaamiseen terveydenhuollossa. (4) Eri sairaanhoitopiireissä on laadittu hoitopolku ammattilaisille lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja muun kaltoinkohtelun tutkimista ja hoitoon ohjaamista helpottamaan. (5) Hoitopolku on käytössä myös Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä.

2.2 Vuonna 2018 ilmi tulleet seksuaalirikokset Oulussa

Oulussa tuli joulukuussa 2018 ilmi epäiltyjen seksuaalirikosten vyyhti, jossa uhrin olivat alaikäisiä tyttöjä ja epäillyt tekijät ulkomaalaistaustaisia nuoria miehiä. Poliisin mukaan selvittelyssä on kaikkiaan yhdeksän eri rikosta, joissa on yhdeksän uhria ja 17 epäiltyä. Tapauksille on leimallista, että epäillyt tekijät ovat olleet yhteydessä tyttöihin sosiaalisen median kautta.

Suomen laki kieltää sukupuoliyhteydessä olemisen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Ankarimmin rangaistava tekemuoto on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.

Oulun poliisilaitoksen tilastojen mukaan seksuaalirikokset ovat kaiken kaikkiaan vähentyneet edellisvuodesta. Törkeiden seksuaalirikosten määrä sen sijaan on lisääntynyt sekä ulkomaalaisten että suomalaisten epäiltyjen ryhmissä. Törkeitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöepäilyjä oli vuonna 2018 yhdeksän tapausta enemmän kuin edellisellä vuonna. Törkeiden raiskausepäilyjen määrä lisääntyi 20 tapauksella viime vuodesta.

Oulun poliisilaitokselle ilmoitetut raiskaukset ja lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt vuosina 2014-2018

		2014	2015	2016	2017	2018	muutos 2017-18
ulkomaalainen	TÖRKEÄ LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ	2	9	2	6	12	6
	LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ	2	1	4	11	5	-6
	TÖRKEÄ RAISKAUS	0	7	4	0	13	13
	RAISKAUS	8	4	11	18	6	-12
	RAISKAUKSEN YRITYS	0	0	1	0	1	1
	Summa		12	21	23	35	37
suomalainen	TÖRKEÄ LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ	29	19	17	21	24	3
	LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ	69	37	40	68	40	-28
	TÖRKEÄ RAISKAUS	4	10	10	4	11	7
	RAISKAUS	29	30	32	43	37	-6
	RAISKAUKSEN YRITYS	0	3	0	4	2	-2
	Summa		134	100	99	143	117
Summa	TÖRKEÄ LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ	31	28	19	27	36	9
	LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ	71	38	44	79	45	-34
	TÖRKEÄ RAISKAUS	4	17	14	4	24	20
	RAISKAUS	37	34	43	61	43	-18
	RAISKAUKSEN YRITYS	0	3	1	4	3	-1
	Summa		146	121	122	178	154

Rikoksesta epäilty

*Rikosnimike

Tiedot on haettu poliisin tulostietojärjestelmästä 15.1.2019

*Huom. Rikosnimikkeet Törkeä raiskaus, raiskaus ja raiskauksen yritys pitävät sisällään kaikenikäiset uhrin

2.3 Seksuaalinen häirintä ja väkivalta kouluterveyskyselyn 2017 tulosten valossa

Useat seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät tutkimukset liittyvät naisiin ja tyttöihin. Kuten viimeisin kouluterveyskysely (6) osoitti, että myös pojat kokevat seksuaalista väkivaltaa ja häirintää ja myös he tarvitsevat turvataitoja ja ilmapiirin, joka edesauttaa näiden kokemusten puheeksi ottamista.

Eriyisessä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön sekä seksuaalisen väkivallan riskissä ovat lapset ja nuoret, joilla on toimintarajoitteita tai psyykkistä sairastavuutta, aikaisempi hyväksikäyttökokemus, ulkomainen syntyperä, jotka kuuluvat seksuaalivähemmistöihin ja jotka ovat sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Seksuaalikasvatus nähdään avainasemassa seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ehkäisyssä edistämällä seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. (6,7)

Tietoon perustuvan päätöksenteon, ohjauksen ja valvonnan tueksi, opiskelijahuollon sekä koulujen ja varhaiskasvatuksen toiminnan ja niiden johtamisen kehittämiseksi tarvitaan säännöllistä seurantatietoa eri-ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien lasten ja nuorten kokemasta seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta. Koska vain pieni osa seksuaalisista häirintä- ja väkivaltatapauksista sekä hyväksikäytöstä tulee viranomaisten tietoon, itseilmoitukseen perustuvia menetelmiä tarvitaan kattavan kokonaiskuvan saamiseksi ilmiöstä. Tiedon tulisi muodostaa perusta seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen tähtäville interventioille ja toimintaohjelmille.

Nuorten kokema seksuaalinen häirintä on huomattavasti seksuaalista väkivaltaa yleisempää. Seksuaalista väkivaltaa on kokenut viimeisen vuoden aikana oululaisista 8.- ja 9.-luokkalaisista 6,1 prosenttia, lukiolaisista 5,5 prosenttia ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 7,2 prosenttia. Ammatillisten oppilaitosten tytöistä seksuaalista väkivaltaa kokeneiden osuus on 11,6 prosenttia.

Oululaisista 8.- ja 9.-luokkalaisista seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä oli kokenut 10,1 prosenttia. Tyttöillä seksuaalisen häirinnän kokemukset ovat huomattavasti yleisempiä kuin pojilla. Lukiolaisista 8,9 prosenttia ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 9,2 prosenttia on kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä. Myös toisen asteen opiskelijoista tytöt kokevat poikia huomattavasti yleisemmin seksuaalista häirintää.

Oulun tulokset ovat samansuuntaisia valtakunnallisten tulosten kanssa, mutta jäävät kaikilta osin hie-
man koko maan tuloksia alhaisemmiksi.

3 Kaupungin strategiset linjaukset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi

Lapsiin kohdistunut seksuaalinen väkivalta on moninainen yhteiskuntaan, yhteisöön ja yksilöön liittyvä ilmiö. Seksuaalirikosten ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi sekä uhrien auttamiseksi on tärkeä luoda monialainen toimintamalli, joka integroituu olemassa olevaan palvelujärjestelmään. Oulun kaupungissa lasten, nuorten ja lapsiperheiden poikkitoiminnallisia toimenpiteitä viedään eteenpäin hyvinvointipalveluiden ja sivistys- ja kulttuuripalveluiden yhteistyönä. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ohjaa, johtaa ja kehittää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävää työtä. Lapsivaikutusten arviointi toteutuu osana lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa valtuuston hyväksymien periaatteiden mukaisesti.

3.1 Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät monialaiset toimintamallit

Verkostomainen perhekeskeinen toimintamalli

Sivistys- ja kulttuuripalvelut sekä hyvinvointipalvelut ovat parhaillaan tiivistämässä lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa tehtävää yhteistyötä ottamalla käyttöön verkostomaisen perhekeskeisen toimintamallin neljällä alueella (pohjoinen, eteläinen, itäinen ja keskinen) Oulun kaupungissa. Toimintamalli tarkoittaa perhekeskeistä toimintatapaa Oulun kaupungin kaikissa toiminnoissa. Oulussa on kuusi hyvinvointikeskusta, joissa toimii terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden perhepalvelut integroituna kokonaisuutena.

Perhekeskeisessä toimintamallissa perheille tarjottavat palvelut verkostoidaan ja yhteen sovitetaan perhelähtöisesti. Palvelut tuodaan lähelle perhettä huomioiden asuinalueen erityispiirteet ja palvelutarpeet. Toimintamallissa hyödynnetään sähköisiä palveluja, kolmannen sektorin ja liikkuvien palvelujen tarjoamia mahdollisuuksia. Palveluja tarjotaan moniammatillisesti kaikenikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Toimintaa arvioidaan sovitusti kerättävillä mittaritiedoilla alueellisesti.

Hyvinvointineuvola

Hyvinvointineuvola on Oulussa kehitetty toimintamalli, jonka tavoitteena on tukea alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Tässä työssä terveydenhoitajan ja lääkärin tukena on moniammatillinen tiimi. Tiimiin kuuluvat sosiaalityöntekijä, päihdetyöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja ja perhetyöntekijä. Perheelle tarjotaan matalan kynnyksen tukea ilman lähetekäytäntöä.

Hyvinvointineuvolan työmuotoja ovat esim. työparityöskentely, kotikäynnit, verkostopalaverit, erilaiset ryhmät ja yksilökäynnit. Toimintamallia on suunniteltu ja kehitetty yhteistyössä varhaiskasvatuksen, kouluterveydenhuollon, kolmannen sektorin ja seurakunnan työntekijöiden kanssa.

Hyvinvointipäiväkoti

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on auttaa lasta luomaan käsitystä omasta itsestään ja vahvuuksistaan ja arvostamaan näitä myös muissa ihmisissä. Lapsen hyvinvoinnin lähtökohtana on sujuva arki. Se rakentuu lapsen henkilökohtaisen kokemuksen kautta. Hyvinvointipäiväkoti -toimintamallin mukaisesti toteutetaan päiväkodissa arviointi, jonka tavoitteena on tuottaa kokemuksellista tietoa lasten hyvinvoinnin edistämiseksi päiväkodissa. Arviointiin osallistuvat päiväkodin ryhmän lapset, kasvatushenkilöstö,

vanhemmat ja muut huoltajat. Lasten kysely toteutetaan päiväkotipäivän aikana. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulle jää lasten kuulemiseen sopivien menetelmien etsiminen. Myös huoltajille tulee järjestää monipuolisia mahdollisuuksia osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

Hyvinvointikoulu

Hyvinvointikoulu on toimintatapa, jossa eri ammattilaisten yhteistyön kautta turvataan lapsen ja nuoren hyvinvointi. Koulun yhteisöllisen hyvinvoinnin kehittämiskohteiden tunnistamisessa hyödynnetään kokemuksellista hyvinvointitietoa, jossa oppilaat, henkilöstö ja huoltajat yhdessä arvioivat koulun hyvinvoinnin tilaa ja tarpeita. Oppilas ja perhe ovat tärkeässä roolissa toimenpiteiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Hyvinvointikoulun toimintamallissa hyödynnetään koulun lisäksi alueen hyvinvointikeskuksen ja järjestöjen toimijoiden osaamista sekä kehitetään palveluihin ohjautumista siten, että asiointiin voidaan puuttua varhain ja tehokkaasti. Yhteistyön keskeinen idea on varhaisessa tunnistamisessa ja tuen oikea-aikaisessa ja suunnitelmallisessa kohdistamisessa.

Opettajien lisäksi oppilashuollon, terveydenhuollon, sosiaalityön ja perhepalvelujen osaajat muodostavat verkoston, joka lähtee kulloisenkin tilanteen edellyttämällä tavalla suunnitelmaan toimenpiteitä hyvinvoinnin lisäämiseksi ja tuen varmistamiseksi. Koulun opiskelijahuoltoryhmä koordinoi ja kehittää hyvinvoinnin edistämisen toimintamalleja, niin yhteisöllisesti kuin verkostoissa. Hyvinvointioppimisen avulla vahvistetaan lapsen ja nuoren itsetuntoa, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä sosiaalisia suhteita. Ennakoivat, perhe- ja lapsilähtöiset sekä yhdessä sovitut menettelytavat mahdollistavat tehokkaan puuttumiseen mahdollisissa ongelmatilanteissa.

Byströmin nuorten palvelut

Byströmin nuorten palvelut – Byströmin Ohjaamo on alle 30-vuotiaille suunnattu matalan kynnyksen palvelukeskus. Nuoret sekä heidän läheisensä saavat Byströmiltä tietoa, neuvontaa ja ohjausta nuoren elämään liittyvissä asioissa. Palvelua tarjotaan niin kasvokkain kuin sähköisesti. Byströmillä työskentelee nuorten tieto- ja neuvontapalvelun, ohjauksen sekä koulutuksen, työllistämisen ja sosiaali- ja terveysalojen ammattilaisia. Työtä nuorten parissa tehdään niin yksilö- kuin ryhmäohjauksen kautta, jalkautumalla nuorten ympäristöihin sekä laajassa monialaisessa verkostossa.

Lapset puheeksi -menetelmä

Kaikissa Oulun kaupungin lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa on otettu käyttöön Lapset puheeksi -menetelmä. Lapset puheeksi -keskustelussa käydään yhdessä läpi lapsen ja nuoren arjen asioita kotiin, varhaiskasvatukseen ja kouluun sekä harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyen. Tavoitteena on tunnistaa lapsen ja nuoren hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät ja pohtia sitä, kuinka niitä voidaan tarvittaessa tukea. Lapset puheeksi -keskustelu sisältää lokikirjan mukaisia tapaamisia huoltajien kanssa. Lapsen vanhempia tapaava työntekijä keskustelee heidän kanssaan lasten kehityksestä ja kehitysympäristöjen toimivuudesta lapsen arjessa. Työntekijä kertoo lapsia suojaavista tekijöistä ja pohtii yhdessä vanhempien kanssa, mitä lapsen arjessa voi tehdä suojaavien tekijöiden vahvistamiseksi. Tarkoituksena on lisätä yhteistä ymmärrystä lapselle ja nuorelle tärkeistä asioista. Pyrkimyksenä on vahvistaa vanhemmuutta, lapsen ja vanhemman myönteistä suhdetta sekä lapsen turvallista ja toimivaa arkea. Samalla tehdään konkreettinen suunnitelma arkipäivän sujuvuuden mahdollistamiseksi.

Lapset puheeksi -keskustelua seuraa tarvittaessa Lapset puheeksi -neuvonpito. Neuvonpito järjestetään aina, kun on tarve vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä lapsen ja perheen sosiaalisen verkoston ja/tai eri julkisten tai kolmannen sektorin palvelujen avulla. Neuvonpito on toiminnallista verkostotyötä, jonka tavoitteena on saada aikaan perheen ja lapsen arjessa sellaisia konkreettisia tekoja, jotka tukevat lapsen pärjäämistä.

Lapset puheeksi -perheinterventio on prosessityöskentelyä perheen kanssa. Tavoitteena on auttaa vanhempia auttamaan lapsiaan. Menetelmän avulla avataan keskustelua vanhemman sairaudesta tai muista ongelmista ja näin tuetaan perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja ongelmanratkaisua sekä vahvistetaan lasta suojaavia tekijöitä.

3.2 Seksuaalirikoksia ehkäisevät toimet sivistys- ja kulttuuripalveluissa, hyvinvointipalveluissa sekä yhteistyöhankkeissa

Koulut ja oppilaitokset

Opiskeluhoitoryhmä koordinoi koulun ja oppilaitoksen monialaista hyvinvointityötä vastaten monialaisen opiskeluhoollon suunnittelusta ja toteuttamisesta sekä kehittämisestä ja arvioinnista kokonaisuutena. Opiskeluhoitoryhmä ohjaa yhteisöllistä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen työtä monialaisesti laadittavan opiskeluhoitosuunnitelman kautta. Suunnitelmassa kuvataan tavoitteet ja toimenpiteet koulu-yhteisön turvallisuuden, terveellisyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Opiskeluhoollon koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut ovat kaikkien koulujen ja oppilaitosten käytettävissä niin yhteisöllisessä ja ennaltaehkäisevässä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen työssä kuin myös oppilas- ja opiskelijakohtaisen tuen järjestämisessä ja toteuttamisessa koulu- ja oppilaitosympäristössä.

Eri koulutusasteiden opetussuunnitelmissa on kuvattu koulun hyvinvointioppimisen tavoitteet ja sisällöt niin yhteisön kuin yksilön tasolla. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa olevaan hyvinvointipolkuun on koottu jokaiselle vuosiluokalle fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä ajankohtaisia sisältöjä ja materiaaleja (mm. itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot sekä vuorovaikutus- ja tunnetaidot), joita voidaan hyödyntää opetuksessa ja lasten arjessa.

Turvataitokasvatuksen avulla lapset ja nuoret oppivat taitoja, joilla he voivat välttyä joutumasta kiusaamisen, alistamisen, väkivallan, houkuttelun, ahdistelun ja seksuaalisen hyväksikäytön tilanteisiin tai niihin joutuessaan osaavat suojella itseään ja puolustaa rajojaan.

Kouluterveydenhuolto

Seksuaalisuuteen liittyvät asiat otetaan aktiivisesti puheeksi tarkastuksissa ja muissa oppilaiden tapaamisissa. Asioista kysytään suoraan. Keskustelussa korostetaan avoimuutta ja luottamuksellisuutta ja tehdään selväksi, että nuoren ei tarvitse hävetä, jos hän on kokenut seksuaalista häirintää, väkivaltaa tai niiden uhkaa. Oppilaiden kanssa keskustellaan myös netin käyttöön liittyvistä riskeistä.

Luokissa pidetään esim. kuraattorin kanssa yhteisiä turvataitotunteja ja järjestetään aiheeseen liittyviä keskusteluryhmiä, jos siihen tulee tarvetta. Terveystuntaja pitää luokissa seksuaalikasvatus- ja murkutunteja. Kouluterveydenhoitaja osallistuu vanhempainiltoihin ja tekee yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Opiskeluterveydenhuolto

Opiskelijaterveydenhuollossa opiskelijat osallistuvat vapaaehtoisin terveystarkastuksiin. Opiskelijat voivat käyttää yhden seksuaalineuvojan palveluja. Lisäksi opiskeluterveydenhuollossa työskentelee psykiatria sairaanhoitajia. Opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajat voivat tarpeen mukaan konsultoida mielenterveyspalveluiden asiantuntijoita.

Nuorisopalvelut

Nuorisotyössä tuetaan nuorten kokonaisvaltaista kehitystä ja kasvua sekä itsenäistymistä yhteistyössä vanhempien ja muiden toimijoiden kanssa. Nuorisotyössä kohdataan nuoret heidän vapaa-aikanaan nuorten luontaisissa ympäristöissä matalalla kynnyksellä. Työ on ennaltaehkäisevää, tukevaa ja korjaa, ja sitä tehdään yksilöiden ja ryhmien kanssa.

Oulussa erityisnuorisotyö on sulautettu osaksi alueilla tehtävää, kaikille tarjottavaa nuorisotyötä, jossa hoidetaan myös koululaisten iltapäivätoiminta. Lisäksi nuorisopalvelut järjestää avointa nuorisotaloimintaa alakouluikäisille koulupäivinä. Näiden vuoksi nopeaan reagoimiseen ja erityistä tukea tarvitsevien nuorten tukemiseen ei ole riittävästi mahdollisuutta.

Nuorisotyötä tehdään siellä missä nuoret kokoontuvat. Siksi työntekijöiden läsnäolo myös sosiaalisessa mediassa on tänä päivänä entistä tärkeämpää. Nuorten luottamuksen saaminen edellyttää pitkäjänteistä ja suunnitelmallista nuorisotyötä. Tämä on edellytys ennaltaehkäisevän nuorisotyön toteutumiselle. Vasta luottamuksen synnyttyä nuori uskaltaa puhua hänelle vaikeista asioista, kuten seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta.

Sosiaalipalvelut

Lapsiperheet saavat sosiaalihuoltolain mukaista kotipalvelua ja perhetyötä palvelutarpeen arvioinnin perusteella. Kotipalvelun perusteena on esimerkiksi vanhemman rasittuneisuuden tai uupumuksen kokemus. Oulussa kokeillaan lisäksi lapsiperheiden kotipalvelun maksuttomuutta 1.9.2018–31.12.2019, jolloin uudet kotipalvelun asiakkaat saavat maksutonta kotipalvelua kahden viikon ajan. Kotipalvelujakson aikana perheen palvelutarve ja säännöllisen kotipalvelun tai muun tuen tarve arvioidaan.

Perhetyö tukee vanhempia lasten hoidossa ja kasvatuksessa sekä kodin arjen ja arkirutiinien hallinnassa. Perhetyöllä voidaan vahvistaa perheen toimintakykyä uusissa tilanteissa sekä tukea perheen vuorovaikutustaitoja ja laajentaa sosiaalisia verkostoja. Perhetyö on maksutonta ja pitkäjänteistä lapsiperheiden tukemista.

Terveyspalvelut

Hyvinvointikeskuksissa on kolme seksuaalineuvojaa, jotka ovat seksuaalineuvojan koulutuksen suorittaneita terveydenhoitajia. He työskentelevät kouluterveydenhuollossa, opiskelijaterveydenhuollossa sekä äitiys- ja lastenneuvolassa. Seksuaalineuvojat konsultoivat tarpeen mukaan muita työntekijöitä, mutta eivät toistaiseksi pidä vastaanottoja. Tavoitteena on kouluttaa jokaiseen hyvinvointikeskukseen oma seksuaalineuvoja.

Mielenterveyspalvelut

Mielenterveysongelmien hoitaminen tukee hyvinvointia ja ennalta ehkäisee osaltaan mahdollisuutta joutua hyväksikäytön tai muun kaltoinkohtelun uhriksi. Mielenterveyspalveluissa saa tukea myös traumaattisten tapahtumien käsittelyyn sekä tarvittaessa oman seksuaalisuuden pohdintaan.

Maahanmuuttajien terveyspalvelut

Maahanmuuttajien terveydenhuollossa terveydenhoitaja ottaa ensimmäisellä tapaamisella puheeksi yleiset seksuaaliterveysasiat sekä miesten että naisten kanssa. Sen jälkeen terveydenhoitaja tai lääkäri keskustelelee seksuaalisuuteen liittyvistä asioista asiakkaan tarpeen mukaan. Seksuaali- ja lisääntymisterveys on kuitenkin yksi intiimein ja yksityisimmäksi koettu terveyden osa-alue, josta keskusteleminen vieraalla kielellä uudessa ympäristössä voi tuottaa vaikeuksia kenelle tahansa. (8)

Maahanmuuttajapalveluiden alkufossa käydään läpi Väestöliiton seksuaaliterveysmateriaalia. Jokaiselle maahanmuuttajalle tehdään henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma, johon kootaan ne toimenpiteet ja palvelut, joiden kautta hän saa riittävät yhteiskunnassa tarvittavat tiedot ja taidot.

Vastaanottokeskuksessa (VOK) asiakkaille tehdään terveystarkastus ja laaditaan hoitosuunnitelma. Asukkaat saavat myös Maahanmuuttoviraston (Migri) laatiman infomateriaalin seksuaaliterveydestä ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä. VOK-asiakkuus kestää 1–3 vuotta.

Yhteistyöhankkeet

Oulussa on käynnissä Oulun ensi- ja turvakoti ry:n ja Vuolle Settlementti ry:n toteuttama SERITA-hanke. Tavoitteena on ennaltaehkäistä ja vähentää seksuaalirikoksia Oulun alueella vaikuttamalla rikoksenteijöiden toimintaan. Serita-hankkeen tarkoituksena on ennaltaehkäistä ja vähentää seksuaalirikoksia yli 15-vuotiaiden parissa.

Oulun ensi- ja turvakoti/SERITA-hanke hakee rahoitusta TIETOISEKSI-hankkeeseen, joka kattaa 1) yleisen seksuaalivahvaston, 2) seksuaalirikosten uhrien auttamisen ja 3) seksuaalirikollisten/potentiaalisten seksuaalirikollisten hoidon. Hankkeen yhtenä erityisenä osa-alueena on seksuaalivahvontatyö maahanmuuttajien parissa. Tarkoitus on käynnistää oleskeluluvan saaneiden maahanmuuttajien parissa seksuaalivahvontakoulutus.

Oulun vastaanottokeskuksen TURVA-hankkeen tarkoituksena on edistää turvapaikanhakijoiden perus- ja ihmisoikeusymmärrystä sekä ehkäistä rikoksia. Hankkeessa on valmistunut Poliisiammattikorkeakoulun tutkimus turvapaikanhakijoihin liittyvästä rikollisuudesta. (9) Lisäksi hankkeessa on valmistunut videomateriaali ennaltaehkäisevään työhön. (10) Videolla käsitellään muun muassa ihmisten yhdenvertaisuutta ja itsemääräämisoikeutta sekä oikeutta koskemattomuuteen. TURVA-hankkeessa valmistuu väkivaltatyön opas vastaanottokeskusten henkilöstölle, jota sote-alan työntekijät voivat hyödyntää maahanmuuttajataustaisen väestön parissa.

3.3 Osallisuus ja turvallisuus

Osallisuudella voidaan vaikuttaa siihen, että asukkaat kokevat olevansa tärkeä osa yhteisöä. Näin asukkaat sitoutuvat yhteisönsä normeihin ja sääntöihin, mikä lisää asuinympäristön turvallisuutta.

Asukkaiden osallisuutta kehitetään osana alueellista toimintaa. Alueellinen osallistuminen mahdollistetaan pääsääntöisesti asukasilloissa ja aluefoorumeissa. Asukasiloja järjestetään asialähtöisesti ja toimialat ylittäen yhdessä asukkaiden ja palvelukeskittymän toimijoiden kanssa. Kaikille avoimissa asukasilloissa keskustellaan ja käsitellään kunkin alueen ja koko kaupungin ajankohtaisia asioita. Ajankohtaiset asiat voivat liittyä esimerkiksi alueen palveluihin, turvallisuuteen, viihtyisyyteen sekä yhteisiin tapahtumiin. Kaksi kertaa vuodessa kokoontuvassa aluefoorumissa hyödynnetään osallistavaa budjetointia.

Oulu on lapsiystävällinen kunta, joka noudattaa UNICEFin mallia lapsenoikeusperustaisesta kehittämisestä. Malliin kuuluu myös lapsen oikeuksista tiedottaminen ja niiden tunnetuksi tekeminen lapsille ja nuorille heidän kanssaan toimiessa (esimerkiksi artikla 19/suojelu hyväksikäytöltä). Menettelyitä ovat:

- kaupungin henkilöstön osaamisen kehittäminen lapsenoikeusperustaisien palveluiden suunnittelemiseksi
- lasten ja nuorten kanssa työskentelevien täydennyskoulutus lapsen oikeuksista ja niiden huomioimisesta kasvatustyössä
- toiminnalliset työpajat ja tapahtumat lapsille, nuorille ja lapsiperheille
- lapsivaikutusten arvioinnin päätöksenteon tueksi.

Lisäksi Oulun jokaisella suuralueella toimii alueellinen lasten ja nuorten osallisuusryhmä, jossa lapsia ja nuoria kuullaan ja jonka kautta he voivat vaikuttaa alueen asioihin. Alueellisia osallisuusryhmiä on 15, ja niissä on edustus alueen ala- ja yläkouluista, toisen asteen oppilaitoksista sekä nuorisotiloilta. 15–19-vuotiaille nuorille on oma nuorisovaltuusto ONE, joka toimii alueellisten osallisuusryhmien rinnalla koko kaupungin laajuisena. Nuorisovaltuuston tehtävä on tuoda nuorten ääni kuuluviin kaupungin päätöksenteossa. Heillä on puhe- ja läsnäolo-oikeus muun muassa eri lautakunnissa. ONE valitaan nuorisovaaleilla kahden vuoden välein. Näissä vaaleissa voivat asettua ehdolle ja äänestää kaikki 15–19-vuotiaat Oulussa asuvat tai opiskelevat nuoret.

3.4 Lasten ja nuorten hoito ja tukipalvelut sekä perheiden tuki lapseen tai nuoreen kohdistuvissa seksuaalirikoksissa

Seksuaalirikoksen alaikäisen uhrin hoitopolku

Oulun kaupunki on luonut yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin (PPSHP) kanssa seksuaalista väkivaltaa kokeneen hoitoketjut, joissa huomioidaan myös alaikäisten tyttöjen ja poikien hoitoketju ja psyykinen tuki. Seksuaalirikoksen uhri voi ohjautua päivystykseen tai muuhun terveydenhuollon pisteeseen. Uhri tutkitaan ja seri-näytteet otetaan Oulun yliopistosairaalassa. Psykiatrasta tukea ja hoitoa tarvitsevat oululaiset lapset ja nuoret ohjataan Lasten ja nuorisopsykiatriseen työryhmän (Lanu) psyykkisen tuen tarpeen arviointiin ja hoitoon. Lanu on avoerikoissairaanhoitoa. Väkivaltaa tai seksuaalista väkivaltaa kokeneille lapsille ja nuorille hoito järjestetään kiireellisenä.

Hoidon suunnittelu tehdään yhteistyössä tarvittavien viranomaisten (esim. poliisi, sosiaalipalvelut, muut terveydenhuollon toimijat, oppilashuolto), vanhempien ja lapsen tai nuoren kanssa. Usein nuori ei halua puhua asiasta, jolloin työskentely keskittyy vakauttamaan ja tukemaan elämänhallintaa muulla tavalla, jotta koulunkäynti ja normaali arki onnistuvat. Mikäli nuori ei oireile psyykkisesti eikä koe tarvitsevänsä tiivistä hoitoa, hän palaa koulu- tai opiskeluterveydenhuoltoon.

Jos nuori alkaa oireilla myöhemmin, asiasta konsultoidaan Lanua ja tarvittaessa nuori ohjataan Lanun hoitoon. Psykiatrinen osastohoito järjestetään OYS:ssa.

Lapsen tai nuoren läheiset voivat myös kärsiä lapsen hyväksikäytön haitallisista seurauksista. Joiltain osin reaktiot hyväksikäytön ilmituloon voivat olla samanlaisia kuin lapsella itsellään. Tapahtuman jälkeinen asia saatetaan kieltää tai sitä voidaan vähätellä. Lasta saatetaan jopa syyllistää tapahtumista. Myöhemmin voi esiin tulla omia häpeän, syyllisyyden ja ahdistuksen tunteita. Lasten lisäksi myös vanhemmat tarvitsevat tukea.

Mikäli lapsi tai nuori on Lanun tai OYS:n hoidossa, hoitava taho tukee perhettä. Jos perhe on jo perhepalveluiden asiakas, vanhempia tuetaan perhepalveluissa. Vanhemmat voivat saada tukea myös kriisikeskukselta, työterveyshuollosta, mielenterveyskeskus Tuikkeesta tai hyvinvointikeskuksen psykiatrialta sairaanhoitajalta.

Lastensuojelu ja muut sosiaalipalvelut

Lastensuojeluilmoitus tulee esim. poliisilta tai muulta viranomaiselta, koulusta, vanhemmalta tai nuorelta itseltään. Lastensuojeluilmoitus käsitellään viimeistään seitsemän arkipäivän aikana. Kiireellisten lastensuojelutoimenpiteiden tarve arvioidaan lapsen tilanteen turvaamiseksi. Toimenpiteenä voi olla kiireellinen sijoitus ja muut kiireelliset tukitoimet.

Lapseen kohdistuvassa rikosasiassa tehdään aina tutkintapyyntö poliisille. Jos epäillään rikosta, arvioidaan lapsen suojaaminen sekä sijoituksen tarve. Perheelle ja lapselle järjestetään tukitoimia yhteistyössä esimerkiksi terveydenhuollon, poliisin, kriisiryhmän ja psykiatristen asiantuntijoiden kanssa.

Mikäli rikoksesta epäilty on alaikäinen, lastensuojeluviranomaiset työskentelevät yhteistyössä poliisiviranomaisten kanssa. Tekijälle ja hänen perheelle järjestetään tarvittaessa psyykkistä tukea yhteistyössä esim. terveydenhuollon ja psykiatristen asiantuntijoiden kanssa.

Perheille tukea kriisitilanteessa tarjoavat kaupungin perhetyö ja perheneuvonta. Tarpeen tullen perheillä on mahdollisuus saada myös psykiatrisen sairaanhoitajan, psykologin tai perheterapeutin tukea.

Monialainen yhteistyö seksuaalirikostapauksissa

Yhteistyö poliisin kanssa

Kaupungissa toimii erilaisia moniammatillisia työryhmiä ja järjestöjä, jotka keskittyvät nuorten ja nuorten aikuisten väkivallan ehkäisyyn ja hoitoon. Nuorten tekemien rikosten tutkintaryhmä Oulun poliisissa on tiiviisti yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Kaksi päätoimista poliisia hoitaa koulupoliisitoimintaa ja tapauskohtaisesti sekä tarkoituksenmukaisesti kootaan erimuotoisia ryhmiä yhdessä sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa ongelmatapausten ratkaisuun. Nuorten tekemien rikosten tutkintaryhmässä toimii lastensuojelun erityisohjaaja, joka koordinoi nuorten asioita sosiaali- ja terveyspuolella oikeille toimijoille.

Väyke – viranomaisyhteistyö seksuaaliväkivallan ehkäisemiseksi

Oulussa on tehty ohjeistus viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Ohjeistuksessa kuvataan nykyainsäädännön mahdollisuudet yhteistyöhön tietosuojalainsäädännön sitä estämättä. Ohjeistuksen tarkoituksena on parantaa tiedonvaihtoa viranomaisten välillä sekä kaupungin organisaation sisällä. Tavoitteena on myös ennaltaehkäistä tilanteita, joissa riittämätön viranomaisten välinen tiedonkulku estää asiakkaan edun toteutumisen. Tarkoituksena on tehostaa viranomaisten välistä yhteistyötä ja yhtenäistää työntekijöiden käytäntöjä edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimintamalli koskee kaikkia Oulun kaupungin työntekijöitä.

Viranomaisten ja asiakkaiden välisen yhteistyön ja luottamuksen kannalta on aina ensisijaisesti pyrittävä hankkimaan asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen ja yhteistyöverkoston koolle kutsumiseen. Toimintaohjeeseen on koottu salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen ja saamiseen oikeuttavat lainsäädännökset.

4 Oulun pilotti – esitettävät toimenpiteet seksuaalirikosten ehkäisemiseksi

Oulun kaupungin palvelujärjestelmä vastaa seksuaalirikosten ehkäisyyn ja tarjoaa moniammatillista tukea rikosten uhreille ja läheisille. Uudessa tilanteessa kaivataan kuitenkin paitsi olemassa olevien palvelujen kehittämistä ja tehostamista, myös uudenlaisia toimintamalleja.

Työlle on asetettu tavoitteet, jotka pyritään saavuttamaan tässä luvussa esitettävillä toimenpiteillä. Tavoitteet ovat:

- Vähentää seksuaalirikoksia ja seksuaalista häirintää ja sen uhkaa
- Vahvistaa lasten ja nuorten aktiivista roolia yhteisön jäsenenä
- Tukea perheitä ja lisätä tietoa seksuaalirikosten ehkäisemiseksi
- Vahvistaa lasten, nuorten ja vanhempien media- ja turvataitoja
- Vahvistaa maahanmuuttajien yhteisöön integroitumista

4.1 Vanhemmuuden tukeminen lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksessa

Riskitekijät, jotka voivat johtaa lapsen kaltoinkohteluun, voivat johtua yksilöstä, perheestä tai yhteiskunnasta. Samoin suojaavia tekijöitä voi löytyä niin lapsesta itsestään, perheen vuorovaikutuksesta ja yhteisön ja yhteiskunnan tasolta. Lapsen yksilöllinen hyvä selviytymiskykyisyys (11) voi vähentää hänen riskiään saada kaltoinkohtelusta haittoja.

Tutkimustiedon perusteella näyttää siltä, että vanhemmuuden ja perheiden tukeminen on keskiössä, kun halutaan ehkäistä alaikäisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Suojelevina tekijöinä ovat vahva ja hoiava kiintymys vanhemman ja lapsen välillä, tieto vanhemmuudesta ja lapsen kehityksestä, vanhemman selviytymiskykyisyys ja vahvat sosiaaliset suhteet sekä tuki. (12) Lisäksi suojaavina tekijöinä on ajateltu olevan pysyvät perhesuhteet, vanhemman kouluttautuminen, tieto lapsen olinpaikasta ja riittävä asumisen taso. (13) Suojaaviksi yhteisöllisiksi tekijöiksi luetaan vahvat sosiaaliset suhteet, konkreettinen tuki vanhemmille ja yhteisöille, kuten joustavat työjärjestelyt, työn pysyvyys, hoitovapaat, korkealaatuinen päivähoito nuoresta iästä lähtien sekä korkealaatuiset hyvinvointipalvelut. Suojaavina yhteiskunnallisia tekijöinä nähdään tasa-arvoinen yhteiskunta sekä lapsia suojelevien lakien vahvistaminen. (12)

Islanti kehitti 1990-luvulla mallin nuorten päihteidenkäytön ennaltaehkäisemiseksi. Tutkimustietoon perustuvan mallin avulla pyrittiin löytämään lasten päihteiden käytön riskit ja lasten elämään myönteisesti vaikuttavat ratkaisut. Tutkimustieto vahvisti kaveripiirin vaikutuksen nuoren päihteiden käyttöön. Päihteitä käyttävät ystävät lisäävät nuoren omaa päihteiden käytön todennäköisyyttä. Ja päin vastoin: raitis kaveripiiri pitää raittiina. Osallistuminen ohjattuun harrastukseen vähensi päihteiden käytön todennäköisyyttä. Harrastukset tarjosivat mahdollisuuden viranomaisille ja kasvattajille kohdata nuoria. Kun tavattiin, voitiin vaikuttaa ja tukea nuoria myönteisellä tavalla.

Vanhempien tuki vaikutti myös kaveripiirin valintaan. Tutkimus näytti, miten kouluissa, joissa vanhemmat tuntevat lastensa ystävät ja heidän vanhempansa, syntyy sosiaalista pääomaa. Oppilaat hyötyvät vanhempien välisestä yhteydestä, ja vaikutus ulottuu tapaan käyttää päihteitä. Yhteisöllisyys suojaaa lapsia ja nuoria.

Oulussa rakennetaan Islannin mallin pohjalta oululainen malli seksuaalirikosten ehkäisyksi. Mallin keskeisinä elementteinä ovat yhteisön yhteiset sopimukset. Vanhemmat ja alueen toimijat sopivat yhdessä, millaisia sitoumuksia ja tekoja tarvitaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja turvallisuuden takaamiseksi. Oululaisen mallin rakentaminen pohjautuu seuraaviin toimenpidekokonaisuuksiin.

Myönteisen kasvatus- ja kohtaamisajattelun vahvistaminen

Kotona, kouluissa, kaikissa kohtaamispaikoissa ja viranomaisverkostoissa vahvistetaan myönteistä lapsi-aikuisen-suhdetta jakamalla tietoa, järjestämällä ohjausta, neuvontaa ja alueellisia koulutuksia.

Kasvuyhteisön ammattilaiset vahvistavat lasten ja nuorten hyvinvointia positiivisen pedagogiikan sekä vahvuuslähtöisen kasvatuksen ja opetuksen keinoilla. Esimiehet huolehtivat lasten, nuorten ja perheiden kanssa työtä tekevien alaistensa työhyvinvoinnista.

Lisätään vanhempien mahdollisuutta saada vertaistukea hyödyntämällä kolmannen sektorin ja seurakunnan osaamista sekä digitaalisten palvelujen tarjoamia mahdollisuuksia (esim. lapsuus.ouka.fi, virtuaalivola).

Turvallinen kasvuympäristö

Vanhemmat ja alueen toimijat sopivat yhdessä kasvua ja kehitystä suojaavien rajojen ja sopimusten tekemisestä ja sitoutumisesta niihin.

Kirjastojen, monitoimitalojen ja asukastupien henkilöstö yhdessä asukkaiden kanssa muokkaa toimintoihistaan turvallisen kohtaamisen paikkoja niin lapsille ja nuorille kuin vanhemmillekin.

Kasvuyhteisön ammattilaiset suunnittelevat yhdessä perheiden kanssa toimia, jotka mahdollistavat lasten ja vanhempien yhteisen ajan lisääntymisen ja esimerkiksi perheen yhteiset ruokailuhetket.

Koulut lisäävät media- ja turvataitojen opettamista. Kouluille valitaan kevään aikana turva- ja mediataitovastaavat (some-vastaavat), joille määritellään yhteinen tehtäväkuva. Nuorisopalvelut toteuttaa En!-kampanjan, jolla tuetaan nuorten kykyä tehdä itsenäisiä, harkittuja päätöksiä, pitää kiinni omista rajoistaan ja sanoa ei silloin, kun rajoja ollaan loukkaamassa.

Koulut hyödyntävät kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyn toimintaohjelmia, esimerkiksi KiVa Koulu. Kokonaiskoulupäivätoimintamallia kehittämällä vahvistetaan lasten ja nuorten harrastustoimintaa, kaverisuhteita ja tuodaan mielekää tekemistä koulupäivän jälkeen. Nuorisopalvelut toteuttaa Tunnetyökentely ja Voimaneidot-ryhmätoimintoja yhteistyössä oppilashuollon kanssa. Nämä tukevat nuoren itsätunnon kasvua.

Lasten ja perheiden perustarpeiden turvaaminen

Alueen monialaisissa ohjausryhmissä tunnistetaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelutarpeet ja riskitekijät ja kohdistetaan palvelut alueellisesti ja perhelähtöisesti. Tavoitteena on taata kaikille perheille tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvään arkeen.

Nykyisten vanhemmuutta tukevien toimintamallien hyödyntäminen ja kehittäminen

Kasvuyhteisön ammattilaiset ja toimijat hyödyntävät olemassa olevia vanhemmuutta tukevia toimintamalleja. Näitä ovat avoin varhaiskasvatus, järjestöjen kerhotoiminta, kotipalvelu, Kaiku-kortti ja muu harrastusten tukeminen.

Koulu kutsuu koko ikäluokan tavoittaviin Seiskalle-iltoihin nuorisotyöntekijöiden lisäksi myös muita toimijoita. Koulut järjestävät alueellisia vanhempainiltoja tukemaan oululaisen toimintamallin toteuttamista. Vanhempainiltoja käytetään yhteisten sopimusten tekemiseen, ajankohtaisen tiedon välittämiseen ja yhteisen kasvatuskumppanuuden vahvistamiseen. Lisäksi toteutetaan verkkovanhempainiltoja tavoittamaan vanhemmat mahdollisimman laajasti.

Oululaisen toimintamallin käytännön toteutus

Oululainen toimintamalli käynnistetään tekemällä siitä projekti, joka on oma kokonaisuus ja projektille nimetään vastuuhenkilö. Valmistelussa ovat mukana nuorisopalveluiden, eri kulttuuri- ja liikuntatoimijoiden, hyvinvointipalveluiden, koulujen, poliisin, Oulun nuortenedustajiston ONE:n, vanhempaintoimikuntien, järjestöjen ja urheiluseurojen edustajat sekä muut tarvittavat yhteistyötahot. Tässä hyödynnetään Oulun kaupungin alueellista toimintamallia.

Arvioidut kustannukset 300 000 euroa.

4.2 Koulutuksen ja osaamisen vahvistaminen seksuaalirikosten ehkäisemiseksi

Nykytilan kartoituksen, kehittämiskohteiden ja toimenpide-ehdotusten pohjalta on noussut tarve järjestää henkilöstölle täydennys- ja lisäkoulutusta. Koulutus tullaan kohdentamaan kehittämiskohteista nousseiden koulutustarpeiden mukaisesti.

Lasten ja nuorten parissa työskenteleville järjestetään koulutusta siitä, miten tunnistaa ja puuttua tilanteisiin, joissa herää epäily alaikäiseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta. Lisäksi koulutuksissa annetaan tietoa riskeistä, ammatillisesta tuesta ja toimintamalleista seksuaalirikosten ehkäisemiseksi.

Seksuaalirikosten uhrien kanssa työskenteleville järjestetään ammatillista lisäkoulutusta auttamistyön tukemiseksi, kuten kriisityön menetelmät. Lisäksi turvataan riittävä työneohjaus.

Koulutuksen toteuttamisessa tullaan hyödyntämään yhteistyökumppaneiden ja yksityisten palvelutuottajien koulutusosaamista ja -tarjontaa.

Media- ja turvataitokoulutukset

Lapsille, nuorille ja vanhemmille järjestetään media- ja turvataitokoulutusta. Asiantuntijakoulutusta järjestetään myös opettajille ja muille nuorten parissa työskenteleville.

Turva- ja mediataitovastaava työpari: nuorisotyöntekijä ja opettaja 200 000 euroa / 2 vuotta

- täydentää ja ylläpitää oululaista turva- ja mediataitojen ohjeistusta
- valmistelee yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa opetushenkilöstön koulutuspakettia
- kouluttaa koulujen ja päiväkotien henkilöstöä
- tarvittaessa osallistuvat/luennoivat koulujen vanhempainilloissa
- informoi uusimmista aiheeseen liittyvistä materiaaleista koulun some-vastaaville
- selvittää olemassa olevat turvasovellukset nuorten käyttöön
- yhteydenpito mm. nettipoliisiin

Opetushenkilöstön täydennyskoulutus turva- ja mediataitoihin 100 000 euroa / vuosi, sisältää koulutukset ja sijaiskustannukset (muutama opettaja/koulu)

- koulutuksen on oltavaa säännöllistä
- tulevien opettajien koulutus/ yliopisto

Nuorisotyön täydennyskoulutus

Järjestetään koulutusta kaikille nuorisotyötä tekeville seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmiöiden tunnistamiseen ja ymmärtämiseen. Työntekijöiden verkkotyöskentelyn ja verkkokohtaamisen taitoja vahvistetaan täydennyskoulutuksella.

Arvioidut kustannukset 10 000 euroa.

Kriisi- ja traumatyön koulutukset

Kriisi- ja traumatyön koulutuskustannuksiin varataan koulutusresursseja seuraavasti:

- neljä alueellista koko päivän koulutustilaisuutta eri kehitysympäristöissä lasten ja nuorten parissa työskenteleville à 3000 euroa / päivä, yht. 12 000 euroa
- kriisi- ja traumatyössä työskenteleville sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille kohdennettu koulutus 2 päivää à 3000 euroa, yht. 6000 euroa

Arvioidut kustannukset 18 000 euroa.

Henkilöstön työnohjaus

Ammatillisten kysymysten, osaamisen ja työssä jaksamisen tueksi henkilöstölle järjestetään riittävä työnohjaus. Kriisi- ja traumatyöhön sisältyvä ryhmätyönohjaus järjestetään kaupungin kilpailuttamien järjestäjien toimesta. Henkilöstön kriisi- ja traumatyön ryhmätyönohjauskustannukset kahdelle vuodelle varataan seuraavasti:

- Kolme monialaista konsultaatio-/ työnohjausryhmää (max. 15 hlöä / ryhmä), à 480 euroa / 90 min kokoontuen 3 krt / lukukausi, kustannukset yhtenä lukukautena: 3 ryhmää / 3 ohjauskertaa keväällä yht. 4 320 euroa eli vuodessa kolmen ryhmän kustannukset 8 640 euroa / vuosi.

Kriisi- ja traumatyön työnohjausresurssi hyvinvointipalveluiden ja sivistys- ja kulttuuripalveluiden henkilöstölle kahden vuoden ajanjaksolle yhteensä 17 280 euroa / 2 vuotta

Arvioidut kustannukset yhteensä 350 000 euroa.

4.3 Lasten ja nuorten psykososiaalisen tuen vahvistaminen

Vuonna 2018 Me-säätiön julkaisemassa valtakunnallisesti tuotetussa *100 nuorta kehittäjä – Nuorten terveiset psykososiaalisen tuen palvelupakettiin* -raportissa (14) nuoret kuvaavat, kuinka helposti tuen ja välittämisen ketju katkeaa. Nuorten mielestä tuki tulee hitaasti, tuen hakemiseen on liian suuri kynnys eivätkä he aina edes tiedä, mistä apua voisi hakea. On välttämätöntä löytää uusia ratkaisuja ja vaihtoehtoisia tapoja nuorten kohtaamiseen sekä riittävän psykososiaalisen tuen tarjoamiseen.

Vaikka eri tuen ja hoidon palveluissa saatavuuteen ja kohtaamisen työtapoihin on kiinnitetty erityistä huomiota, on kynnys avun hakemiseen ja mieltä painavien asioiden jakamiseen – ainakin osalla nuoria – edelleen korkealla. Nuorten viesti psykososiaalisen tuen kehittämiseksi on selkeä ja yksiselitteinen: varhaisempaa ongelmien tunnistamista ja niiden ennaltaehkäisyä.

Lasten ja nuorten tuen palveluiden kehittämistarpeeseen vastaamiseksi esitetään perustettavaksi kaupungin nykyisten lasten, nuorten ja perheiden saamien palveluiden rinnalle psykososiaalisen tuen työryhmä, joka pystyy reagoimaan nopeasti tilanteissa, joissa tarvitaan psykososiaalista tukea ja moniammatillista väliintuloa lasten ja nuorten tilanteen arvioimiseksi.

Työ toteutetaan pääasiallisesti kouluissa ja oppilaitoksissa paikan päällä. Työryhmällä on valmius jatkautua laajoihin kehitysympäristöissä tapahtuneisiin häirintätilanteisiin tai kriisityötä edellyttäviin kriisi- ja uhkatilanteisiin sekä antaa ennaltaehkäisevää tukea lapsille ja nuorille, joiden tilanteesta herää huoli. Työryhmä antaa tarpeen mukaan asiantuntijakonsultaatiota sekä koulutusta varhaiskasvatukseen, koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle.

Psykososiaalisen tuen liikkuva interventoryhmä toimii lasten ja nuorten omissa arkiympäristöissä tarjoten myös moniammatillista tukea lapsen, nuoren ja perheen tilanteen arviontiin ja tarvittavan tuen ja hoidon järjestämiseen. Toimintaperiaatteena on nopeasti reagoiva, helposti saatavilla oleva ja lasten ja nuoren omaan toimintaympäristöön kohdennettu välitön tuki ja asiantuntijakonsultaatio. Toiminta sisältää erityispedagogisen, sosiaalisen ja psyykkisen tuen konsultaation sekä tarvittaessa hoidon tarpeen arvioinnin. Toimintaa sisältyy myös lyhytkestoisia tukikäyntejä lapselle, nuorelle ja perheelle läheisverkostoihin. Työryhmä ohjaa tarvittavan jatkohoidon ja palvelujen piiriin. Työryhmä toimii tiivisti yhteistyössä sidosryhmien, kuten poliisin, järjestöjen ja seurakunnan kanssa.

Perustettavaksi esitettävän työryhmän kustannukset kahden vuoden toimintakaudelle ovat yhteensä 500 000 euroa koostuen seuraavasti:

- Henkilöstökustannukset 500 000 euroa
- Laitekustannukset 18 000 euroa
- Kilometrikorvaukset 15 000 euroa

Arvioidut kustannukset yhteensä 533 000 euroa.

4.4 Monialainen toimintamalli nuorten kohtaamiseen vapaa-ajalla

Nuorten vapaa-ajalla, kuten iltaisin, viikonloppuisin ja lomilla, nuorten kanssa toimijoita on vähemmän kuin koulupäivinä. Työelämän muutokset ovat johtaneet siihen, että entistä useammat lapset ja nuoret ovat yksin vapaa-aikanaan.

Nuorisotyötä tehdään siellä missä nuoret kokoontuvat. Siksi työntekijöiden läsnäolo sosiaalisessa mediassa on entistä tärkeämpää. Nuorten luottamuksen saaminen edellyttää pitkäjänteistä ja suunnitelmallista nuorisotyötä. Näin syntyy luottamuksellinen ja turvallinen suhde nuoren ja nuorisotyön ammattilaisen välille. Tämä on edellytys ennaltaehkäisevän nuorisotyön toteutumiseksi. Vasta luottamuksen synnyttyä nuori uskaltaa puhua hänelle vaikeista asioista, kuten seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta.

Katettu, lämmin katutila on houkuttanut nuoria kokoontumaan kauppakeskus Valkeaan heti kauppakeskuksen avaamisesta alkaen. Myös maahanmuuttajanuoret ovat ottaneet tilan omakseen – aina ilmittyneisiin seksuaalirikosepäilyihin asti, jonka jälkeen maahanmuuttajat ovat karkonneet tilasta. Nuorisotyöntekijät, jotka ovat jalkautuneet nuorten pariin Valkean kesäkadulle, arvelevat tämän johtuvan pelosta ja turvattomuuden tunteesta.

Kauppakeskus Valkean viereen perustetaan nuorten kohtaamispaikka. Tavoitteena on, että tilassa toimivat nuorten parissa työskentelevät tahot; kaupungin eri toimijat, mm. nuoriso-, mielenterveys- ja päihdepalvelut, seurakunnat ja järjestöt, esim. Walkers. Tila ei ole perinteinen nuorisotila, vaan tavoitteena on kehittää uusia toimintamalleja yhteistyössä nuorten ja eri toimijoiden kesken. Toimintaan kuuluu myös seksuaaliterveysneuvonta. Kaupunki vastaa tilan koordinoinnista sekä tilavuokrasta.

Toimintamalliin kuuluu nuorten kohtaaminen verkossa sekä some-käyttämisen ohjaaminen. Nuoria aktivoidaan mukaan kehittämään uusia ratkaisuja somen turvalliseen käyttöön.

Oulun kaupungin nuorisopalveluiden kohdennettua nuorisotyötä eli erityisnuorisotyö koordinoi nykyisin yksi työntekijä. Erityisnuorisotyöntekijöiden tehtävä on yhdessä muiden toimijoiden kanssa:

- etsiä ja tavoittaa riskiryhmissä ja palvelujen ulkopuolella olevia nuoria ja toimia heidän kanssaan
- reagoida nopeasti nuorten turvallisuutta sekä kasvua ja kehitystä haittaaviin ilmiöihin, kuten yksinäisyys, riippuvuudet, seksuaalinen häirintä ja väkivalta
- tukea akuuteissa kriisitilanteissa nuorten normaalia elämää
- toimia yhdessä muiden nuorten parissa työskentelevien kanssa
- tehdä yksilö- ja perhetyötä työparina verkostossa
- järjestää ja ohjata pienryhmiä erityistä tukea tarvitseville nuorille
- kehittää nuorisotyön työmenetelmiä

Toimintamalli mahdollistaa:

- vapaan ja turvallisen paikan nuorille
- erilaisia työpajoja ja tapahtumia
- nuorten itsensä järjestämän toiminnan

Toiminnan periaatteita:

- tilan auki ollessa paikalla on vähintään kaksi turvallista aikuista
- tila on helposti saavutettava kaikille
- tilan toiminta lähtee puhtaalta pöydältä, aikaisempi toiminta ei määrittele sitä
- tila ei profiloitu tietynlaiseksi paikaksi/toiminnaksi vaan on kaikkien yhteinen paikka toimia nuorten kanssa
- toimintatapa tiivistää yhteistyötä nuorten parissa toimivien tahojen välillä
- työmuodolla vastataan nuorten toiveisiin

Arvioidut kustannukset 550 000 euroa.

Tilavuokra ja toiminnan käynnistäminen 100 000 euroa (sisältäen markkinointi- ja verkkoalustan laitetukikuluja 15 000), henkilöstö 450 000 euroa.

4.5 Nuorten itsetunnon vahvistaminen – tarinoita Oulusta nuorten kertomana

Yksi toimintasuunnitelman tavoitteista on kaupungin positiivisen ilmapiirin näkyväksi tekeminen nuorten omilla tarinoilla. Niillä vahvistetaan nuorten itsetuntoa ja tehdään hyvä näkyväksi tilanteessa, jossa negatiiviset tapahtumat alkavat määrittää nuorten kokemusta turvallisuudesta.

Toteutetaan yhdessä yläkoululaisten kanssa media- ja koulutusinterventio, jonka tuloksena syntyvät esitykset julkaistaan videoina paikallisissa ensi-illoissa ja mediassa. Interventio auttaa ehkäisemään vihapuhetta ja vahvistaa luottamusta yhteisössä. Se lisää nuorten osallisuutta ja kykyä toimia median kanssa. Esimerkkinä kyseisistä interventioista on Euroopan rikoksen torjuntapalkinnon vuonna 2018 voittanut Gutsy Go.

Interventio käynnistetään kevättalvella 2019. Nuorten parissa työskenteleviä työntekijöitä koulutetaan tukemaan muutoksen jatkuvuutta. Intervention vaikuttavuutta arvioidaan eri menetelmillä.

Arvioidut kustannukset 175 000 euroa.

150 000 euroa sisältäen tapahtumatuotannon, paikallistoimijoiden koulutukset, materiaalit, mediatiimin, videotuotannon, julkaisun, tekniikan ja viestinnän.

25 000 euroa sisältäen luvat, paikallisvalmentajaresurssi (opettajat, ohjaajat), koululaiskuljetukset projektiviikoilla sekä tuotantotiimin ruoka- ja majoituskulut.

4.6 Seksuaalirikoksiin syyllistymisen ehkäisy

Yhteiskunnan ulkopuolelle syrjäytyminen ja rikoskäyttäytyminen ovat yhteydessä toisiinsa. Syrjäytymistä ja rikollisuutta ehkäistään tukemalla perheitä, lapsia ja nuoria varhaisessa vaiheessa ennen kuin ongelmat pääsevät kasautumaan. Syrjäytyminen on yhteydessä rikoksiin syyllistymiseen ja rikoksen uhriksi joutumiseen. Huono-osaisuus voi siirtyä sukupolvelta toiselta, ja tästä syystä perheiden hyvinvointiin on kiinnitettävä huomiota.

Pojilla on tyttöjä suurempi riski syrjäytyä. Miesten suuri osuus näkyy myös erityisesti väkivaltarikostilastoissa, ja monesti rikoksiin syyllistymiseen liittyy päihteidenkäyttöä. Myös maahanmuuttajilla on kanta-väestöä keskimäärin suurempi riski syrjäytyä. Tähän vaikuttavat esimerkiksi puutteellinen kielitaito sekä vaikeudet kouluttautua ja löytää töitä.

Seksuaalirikoskäyttäytymistä ehkäisevät toimenpiteet

Lapsiin kohdistuvassa seksuaalisessa hyväksikäytössä käytetään harvoin väkivaltaa. Tekijä käyttää useammin lapsen manipuloimista saadakseen lapsen luottamuksen ja peittääkseen hyväksikäytön. Tekijä on yleensä lapselle tuttu. Hyväksikäyttö jatkuu usein useita viikkoja, ja jopa vuosia ja teoilla on taipumus vakavoitua ajan myötä. Tekijä tyypillisesti valmistele lasta vähitellen seksualisoimalla suhdetta ajan kuluessa (ns. grooming). Seksuaalisen hyväksikäytön riskiä lisäävät: naissukupuoli, yksin oleminen, sijaishuollossa asuminen sekä adoptoiduksi joutuminen, psyykinen tai fyysinen vamma, aikaisempi hyväksikäyttökokemus, köyhyys, sotilaallinen konfliktitilanne, psyykinen tai kognitiivinen haavoittuvuus, eroperheessä tai yksinhuoltajaperheessä asuminen, sosiaalinen eristäytyneisyys (esimerkiksi sosiaalisen tukiverkoston puute), vanhemman mielenterveyden sairaus ja vanhemman alkoholi tai -huumeriippuvuus. (15)

Lapsiin kohdistunut seksuaalinen väkivalta liittyy usein myös muunlaiseen kaltoinkohteluun. Kaikenmuotoisen lapsen kaltoinkohtelun riskitekijät voidaan jakaa yksilö-, perhe-, yhteisö- ja yhteiskuntakohdattaisiin tekijöihin. (12) Yksilökohtaisia tekijöitä ovat lapsen vammaisuus ja käytöshäiriöt, aikuisen päihitteiden käyttö, vanhemman joutuminen kaltoinkohdeksi lapsuudessaan, vanhemman henkinen sairaus, yksinhuolto, vanhemman sosiaalisen tuen puute, vanhemman vihaisuus, vanhempi hahmottaa lapsen "ongelmana", ja vanhemman stressi. Lapsen yksilöllinen hyvä selviytymiskykyisyys (11) voi vähentää hänen riskiään saada kaltoinkohtelusta haittoja.

Perheeseen ja perheen vuorovaikutukseen liittyviä riskiä nostavia tekijöitä ovat: huonot vanhemmuuden taidot, vanhempi hyväksyy ruumiillisen kurittamisen, huono perheyhteys ja toimivuus, taloudellinen stressi, parisuhdeväkivalta ja lapsen syntyminen ei-toivotusta raskaudesta. Suojelevina tekijöinä ovat vahva ja hoivaava kiintymys vanhemman ja lapsen välillä, tieto vanhemmuudesta ja lapsen kehityksestä, vanhemman resilienssi ja vahvat sosiaaliset suhteet sekä tuki. (12) Lisäksi suojaavina tekijöinä on ajateltu olevan pysyvät perhesuhteet, vanhemman kouluttautuminen, tieto lapsen olinpaikasta ja riittävä asumisen taso. (13)

Yhteisölliset riskitekijät ovat: sosioekonomisia haittatekijöitä, huono sosiaalinen pääoma, rajoittunut pääsy päivähoidon sekä alkoholin helppo saatavuus. Suojaaviksi yhteisöllisiksi tekijöiksi luetaan olevan vahvat sosiaaliset suhteet, konkreettinen tuki vanhemmille ja yhteisöille, kuten joustavat työjärjestelyt, työn pysyvyys, hoitovapaat, korkealaatuinen päivähoido nuoresta iästä lähtien sekä korkealaatuiset hyvinvointipalvelut.

Yhteiskunnallisia riskiä lisääviä tekijöitä ovat kulttuurilliset ja sosiaaliset arvot, jotka hyväksyvät lasten fyysisen kurittamisen, sukupuoliepäntasa-arvo sekä haitalliset käytännöt kuten lapsiavioliitot sekä naisten sukuelinten silpominen. Sosioekonominen epätasa-arvo, lasta suojaavien lakien puuttuminen, kaltoinkohdeltujen lasten ja heidän perheittensä palveluiden puuttuminen sekä alkoholin helppo saatavuus ovat myös riskitekijöitä. Suojaavina yhteiskunnallisia tekijöinä nähdään tasa-arvoinen yhteiskunta sekä lapsia suojelevien lakien vahvistaminen. (12)

Riskitekijöinä uudelleen uhriutumiseen (lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön) on havaittu tutkimuksissa olevan samanaikainen kaltoinkohtelu kotona, seksuaalinen riskikäyttäytyminen erityisesti nuoruusiässä, post-traumaattinen stressioireyhtymä, tunnesäätelyn häiriöt sekä muut huonosti mukautuvat selviytymiskeinot. Tutkimuksissa oli löydetty vain yksi suojaava tekijä: ymmärtävä ja huomaava vanhemman huolenpito. (16)

Oulun kaupungin toimenpiteet seksuaalirikoksiin syyllistymisen ehkäisemisessä pohjautuvat kaupungin strategiaan linjauksiin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisestä. Seksuaalirikoksia ehkäiseviä toimia tehdään koko kaupungin tasolla, erityisesti sivistys- ja kulttuuripalveluissa, hyvinvointipalveluissa, BusinessOulussa sekä lukuisissa yhteistyöhankkeissa. Tärkeää on luoda turvallinen ja osallisuutta tukeva ympäristö. Lasten, nuorten ja perheiden tukipalvelut lapseen ja nuoreen kohdistuvissa seksuaalirikoksissa edellyttää vahvistuvaa monialaista yhteistyötä. Edellä mainittujen lisäksi tässä toimintasuunnitelmassa esitetyillä toimenpiteillä (1-5) ehkäistään seksuaalirikoksiin syyllistymistä.

1. Vanhemmuuden tukeminen lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksessa
2. Koulutuksen ja osaamisen vahvistaminen seksuaalirikosten ehkäisemiseksi
3. Lasten ja nuorten psykososiaalisen tuen vahvistaminen
4. Monialainen toimintamalli nuorten kohtaamiseen vapaa-ajalla
5. Nuorten itsetunnon vahvistaminen – tarinoita Oulusta nuorten kertomana

Näiden lisäksi tehdään seuraavat kotouttamista tukevat toimenpiteet seksuaalirikosten ehkäisemiseksi.

Kotouttamista tukevat toimenpiteet

Kaikkien kuntalaisten yhdenvertaisuus on Oulun kaupungin kotouttamisohjelman lähtökohta. Tavoitteena on integroida maahanmuuttajat aktiivisiksi kansalaisiksi yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Kotouttamisohjelman arviointi ja toimenpiteiden kohdentaminen syrjäytymisen ja rikosten ennaltaehkäisyyn, on tehtävä.

Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä -tutkimuksen mukaan eräiden maahanmuuttajaryhmien rikollisuustaso ja rikosten uhriksi joutumisriski omaisuus- ja väkivaltarikoksissa on Suomessa tällä hetkellä selvästi kantaväestöä korkeampi. Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan sen enempää rikollisuusriskin kuin rikollisuuden rakenteenkaan suhteen muodosta yhtenäistä ryhmää. Tutkimuksen mukaan nuorten miesten suuri osuus ja alhainen tulotaso lisäävät rikollisuusriskiä eräissä maahanmuuttajaryhmissä. (17)

Rikosten ehkäisyssä huomio suunnataan aikuisväestön osalta työllistymiseen ja taloudellissosiaaliseseen aseman parantamiseen. Nuorten osalta huomio suuntautuu lisäksi sellaisiin toimintoihin, jotka vaikuttavat nuorten vapaa-ajan käyttöön ja vanhemmuuden tukemiseen.

Turvapaikanhakijoiden tilannetta vaikeuttavat turvapaikkapäätöksen pitkä odottelu, tiedon puute, erityksissä oleminen, toimettomuus ja usein myös heikko taloudellinen tilanne. Monet turvapaikanhakijat joutuvat muuttamaan toistamiseen uusiin majoituspaikkoihin ja jo ehkä syntyneet sosiaaliset suhteet saattavat katketa. Tästä huolimatta vain pieni osa turvapaikanhakijoista tarvitsee ulkopuolista apua.

Vastaanottokeskuksessa asuvat saavat ohjaus- ja neuvontapalveluita. Vastaanottokeskusten turvapaikanhakijoista puolet asuvat yksityismajoituksissa ja ovat palveluiden ulkopuolella.

Maahanmuuttotyön koordinaation järjestäminen Oulun kaupungissa

Maahanmuuttajapalveluiden kokonaisuuden koordinoitua selkeytetään ja palveluita arvioidaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Tietoa pitää olla saatavilla kootusti yhdestä paikasta eri viranomaisia varten, huomioiden myös mm. Migrin, Ely-keskuksen, TE-keskuksen, TEM:in, työllisyyspalveluiden ja eri koulutustahojen tiedot.

Aikuisten perusopetus

Aikuisten perusopetuksessa ja vieraskielisille tarkoitettussa lukioon valmistavassa koulutuksessa Oulun aikuislukiossa opiskelee yhteensä 260 varsinaista opiskelijaa (15 ryhmää). Viisi ryhmää opiskelee luku-taitovaiheessa ja kahden ryhmän opiskelijat saavat perusasteen päättötodistuksen tänä keväänä. Muut ryhmät ovat taitotasoltaan näiden väliltä. Opiskelijat opiskelevat koulussa 1-4 lukuvuotta. Opiskelijoiden keski-ikä on n. 26 vuotta, alle 20 vuotiaita on noin 100. Opiskelijoista 71% on miehiä. Pakolais-taustaiset nuoret tarvitsevat sosiaaliohjausta ja mentorointi jotta ne pääsevät entistä paremmin suomalaisen yhteiskuntaan ja toisaalta saavat myös keskustelu apua entistä paremmin.

Oulun kaupungin maahanmuuttajien opiskelun ja opiskeluhoillon tukea vahvennetaan ja integroidaan olemassa olevaan opiskelijahuoltoon.

Arvioidut kustannukset: 1 kulttuurimentoria ja 2 koulunkäynninohjaajaa, 120 000 euroa.

Koulun toiminta-aikojen ulkopuolella olevan vapaa-ajantoiminnan järjestäminen

Kotouttamisen edistämässä tulee ottaa nykyistä enemmän huomioon vapaa-ajalla tapahtuva toiminta. Tämä mahdollistaa tavanomaiset vuorovaikutussuhteet valtaväestön kanssa. Esimerkiksi liikunnan merkitys kotouttamisen edistäjänä on useissa tutkimuksissa todettu huomattavaksi. Liikuntapalveluissa tulee ottaa paremmin huomioon pakolaistaustaiset nuoret ja heidän erityistarpeensa liikunnanohjauksessa. Toimintaa tulee järjestää erityisesti virka-ajan ulkopuolella ja kesälomien aikana.

Etsivässä nuorisotyössä tulee ottaa paremmin huomioon maahanmuuttajataustaiset nuoret miehet sekä vieraskieliset nuoret. Tällä hetkellä kaikki ovat tervetulleita Oulun kaupungin nuorisopalveluihin, mutta nuorisotoimen palvelut tulee räätälöidä vastaamaan paremmin maahanmuuttajanuorten tarpeisiin. Kesäaikana nuorisotoimen kautta tarjotaan toimintaa lähinnä alaikäisille. Tällöin on kuitenkin tärkeää tarjota ohjattua toimintaa myös yli 18-vuotiaille maahanmuuttajanuorille.

Arvioidut kustannukset: liikunnanohjaaja ja etsivä nuorisotyöntekijä, 100 000 euroa.

Kuntouttavaa työtoimintaa vastaavan toiminnan järjestäminen

Tällä hetkellä laki estää kotoutumisohjelman piirissä olevien asiakkaiden osallistumisen kuntouttavaan työtoimintaan. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ehkäistä työttömyyden aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia asiakkaan toimintakykyä, vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä sekä ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuutta työtoimintaan ja muihin palveluihin. Erityisesti on huomioitava se, että ennen kuin turvapaikan hakija on saanut myönteisen oleskeluluvan, hän on saattanut olla vastaanottokeskuksissa useita vuosia, jonka jälkeen kotoutumisohjelmassa kolme vuotta. Tällöin hänellä ei ole mahdollisuutta osallistua kuntouttavaan työtoimintaan. Kuntouttavaa työtoimintaa vastaava toimintaa on järjestettävä kotoutumisajalla oleville henkilöille ja tarvittaessa myös sen jälkeen. Tässä yhteydessä on olennaista arvioida myös henkilön toimintakyky työtoimintaan. Henkilöt voivat ohjautua esim. järjestöjen tuottamiin kuntouttavan työtoiminnan palveluihin.

Kuntouttavaa työtoimintaa vastaavaa toimintaa järjestetään kotoutumispalvelujen piirissä oleville maahanmuuttajille sivistys- ja kulttuuripalvelujen ja BusinessOulun yhteistyönä.

Arvioidut kustannukset: 100 000 euroa.

Mielenterveyspalveluihin ohjautuminen maahanmuuttajapalveluista

Maahanmuuttajien mielenterveyden edistäminen on keskeinen keino tukea maahanmuuttajien osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä. Hoitamattomina mielenterveysongelmat vaikeuttavat maahanmuuttajan arkea ja kotoutumista. Ongelmana on myös se, että mielenterveysongelmia ei tunnisteta ja niihin ei osata hakea hoitoa.

Alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelman yhteydessä tulee arvioida mielenterveyspalveluiden tarve ja turvata psykiatrinen hoito maahanmuuttajille. Työntekijöiden osaamisen vahventaminen maahanmuuttajien mielenterveysongelmien tunnistamisessa sekä hoitoon liittyvissä erityiskysymyksissä ehkäisee syrjäytymistä.

- Psykiatrisen sairaanhoitajan palvelut opiskeluhuollon tueksi
- Ostopalvelut keskitetysti maahanmuuttajataustaisille asiakkaille, kuten traumaterapiat

Arvioidut kustannukset 80 000 euroa.

Kidutettujen kuntoutuskeskustoiminnan vahventaminen (ODL)

Kidutettujen kuntoutuskeskus ei ole voinut ottaa uusia asiakkaita vastaan lähes kahteen vuoteen (lähes sulku edelleen voimassa) resurssipulan vuoksi. Toiminnan laajentaminen vastaamaan asiakastarpeeseen, asiakasohjautuvuuden arviointi ja työnjaon selkeyttäminen.

Arvioidut kustannukset 50 000 euroa.

Maahanmuuttajien ja turvapaikan saaneiden koulutusmahdollisuuksien, työllistämisen ja yritystoiminnan tukeminen osana kotouttamistoimenpiteitä

Toiminnalla järjestetään palveluohjausta ja neuvontaa koulutusmahdollisuuksiin, työllistymiseen sekä yritystoiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen liittyen. Toiminta sisältää selkeiden palvelu-polkujen rakentamisen ja palveluohjauksen aihealueisiin liittyvän verkoston toimijoiden kesken sekä neuvontatyön arabian ja kurdin kielillä. Toiminnassa vahvistetaan rajapintaa ja käytännön aktiviteetteja elinkeinoelämän toimijoiden ja kohderyhmän välillä. Palvelu on yhtenä osana maahanmuuttajille kohdennettua laajempaa palvelutarjontaa. Tavoitteena on saada merkittävä osa kohderyhmästä kiinni työelämään sekä lisätä tietoisuutta suomalaisesta yhteiskunnasta, kulttuurista sekä yleisestä toimintatavasta.

Palveluun kiinnitetään yksi palveluneuvoja, joka on erikoistunut erityisesti Lähi-idän maista (mm. Irak, Syyria, Afganistan, Iran) Ouluun saapuneiden henkilöiden tukemiseen. Palveluneuvojalla itsellään on henkilökohtainen tausta Ouluun saapuvien henkilöiden lähtöalueelta ja hän tuntee kohderyhmän kulttuurin ja kielen. Toiminnan kustannukset muodostuvat yhden palveluneuvojan palkkakustannuksista, tarvittavista työvälineistä ja tilakustannuksista sekä toimintaan liittyvien tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämisestä.

Arvioidut kustannukset 160 000 euroa.

Kotouttamista tukevien toimenpiteiden kustannukset yhteensä 610 000 euroa.

4.7 Toimintasuunnitelman kokonaiskustannukset

1. Vanhemmuuden tukeminen lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksessa: 300 000 euroa
2. Koulutuksen ja osaamisen vahvistaminen seksuaalirikosten ehkäisemiseksi: 350 000 euroa
3. Lasten ja nuorten psykososiaalisen tuen vahvistaminen: 533 000 euroa
4. Monialainen toimintamalli nuorten kohtaamiseen vapaa-ajalla: 550 000 euroa
5. Nuorten itsetunnon vahvistaminen – tarinoita Oulusta nuorten kertomana: 175 000 euroa
6. Seksuaalirikoksiin syyllistymisen ehkäisy: 510 000 euroa

Yhteensä 2 388 000 euroa.

5 Arviointi ja viestintä

Arvioinnissa hyödynnetään poliisin tilastoja seksuaalirikoksista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL tekee kouluterveyskyselyn keväällä 2019. Kysely tehdään 4.- ja 5.-luokkalaisille, 8.- ja 9.-luokkalaisille, lukion ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Kaupunki tekee yhteistyötä THL:n kanssa kouluterveyskyselyn kysymysten kohdentamisesta. Tuloksia hyödynnetään toiminnan arvioimisessa ja jatkotyöstämisessä.

Nuorille, perheille ja työntekijöille tehdään vuosittainen palautekysely toimenpiteistä ja niiden vaikutavuudesta. Psykososiaalisen tuen interventioryhmä arvioi toimintansa vaikuttavuutta asiakkailta ja henkilöstöltä kerätyn palauteaineiston kautta sekä olemassa olevien hyvinvointimittareiden kautta.

Viestinnällä varmistetaan toimintasuunnitelman tavoitteiden toteutuminen. Viestinnän keinoin on tarkoitus:

- Lisätä turvallisuudentunnetta ja kertoa palveluista: Oulu on edelleen turvallinen paikka ja viiranomaiset tekevät täällä hyvää työtä ja ovat läsnä
- Vahvistaa nuorten aktiivista roolia yhteisön jäsenenä
- Tukea perheitä ja lisätä tietoa seksuaalirikosten ehkäisemiseksi
- Vahvistaa lasten, nuorten ja vanhempien media- ja turvataitoja
- Vahvistaa maahanmuuttajien yhteisöön integroitumista
- Ylläpitää Oulun kansainvälistä mainetta: Oulu on kansainvälinen kaupunki ja olemme ylpeitä siitä.

Viestintätoimenpiteistä laaditaan erillinen viestintäsuunnitelma.

6 Lähteet

1. Lappi-Seppälä & Niemi (2017) Seksuaalirikokset. Teoksessa Rikollisuustilanne 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 22/2017.
2. Fagerlund M. ym. (2014). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 – lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Suomen yliopistopaino – Juvenes Print, Tampere 2014.
3. Lahtinen H. (2018) Children’s disclosures of sexual abuse in a population-based sample. *Child Abuse & Neglect* 76 (2018) 84–94.
4. Käypä hoito. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen. (2013) Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama työryhmä.
5. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri: http://www.terveysportti.fi/dtk/ltk/koti?p_haku=seksuaali
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri: <http://www.terveysportti.fi/dtk/ltk/shp00306>
<http://www.terveysportti.fi/dtk/ltk/shp01243>
6. Ikonen R. ja Halme N. (2018) Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Koulu-terveyskyselyiden 2017 tuloksia. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018.
7. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. (2013). World Health Organization.
8. Edistä, Ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020
<http://www.julkari.fi/handle/10024/116162>
9. <http://www.theseus.fi/handle/10024/144663>
10. <https://www.youtube.com/user/Maahanmuuttovirasto>
11. <http://mtkl.fi/resilienssi-auttaa-vastoin kaymisissa/>
12. European status report on violence prevention. (2018). World Health Organization.
http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0017/381140/wh12-ecm-rep-eng.pdf?ua=1
13. Fortson B. L. ym. (2016) Preventing Child Abuse and Neglect: A Technical Package for Policy, Norm, and Programmatic Activities. Division of Violence Prevention, National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention, Atlanta, Georgia
14. https://www.mesaatio.fi/wp-content/uploads/2018/03/100-nuorta-kehitt%C3%A4j%C3%A4%C3%A4_raportti_05032018-.pdf
15. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. (2013). World Health Organization.
16. Scoglio A.A.J. ym. Systematic review of risk and protective factors for revictimization after child sexual abuse. *Trama Violence Abuse* 2019 Jan 22: 1524838018823272, doi: 1177/1524838018823274.
17. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä -oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus (2014) <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/152441>